

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи і фінансів

галузь знань: 07 Управління та адміністрування

спеціальність: 072 Фінанси, банківська справа та страхування

освітня програма: «Страхування та ризик-менеджмент»

Форма навчання: *Денна*

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: **«Страхування врожаю сільськогосподарських культур в Україні»**

Здобувача: Задорожного Юрія Валерійовича

Науковий керівник:

доцент, канд. екон. наук.

Демченко В. О.

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор _____ Примостка Л.О.

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. Теоретичні аспекти страхування врожаю сільськогосподарських культур.....	7
1.1 Поняття та принципи страхування врожаю.....	7
1.2 Форми та види страхування врожаю сільськогосподарських культур..	12
1.3 Інструменти та механізми страхування врожаю.....	18
РОЗДІЛ ІІ. Аналіз сучасного стану страхування врожаю в Україні.....	21
2.1.Обсяги страхування врожаю сільськогосподарських культур в Україні.....	21
2.2. Види страхових продуктів, що пропонуються на ринку.....	29
2.3. Аналіз проблем та недоліків страхування врожаю в Україні.....	35
РОЗДІЛ ІІІ. Перспективи розвитку страхування врожаю в Україні....	45
3.1. Перспективи впровадження нових страхових продуктів.....	45
3.2. Роль держави у розвитку страхування врожаю.....	52
3.3. Можливості співпраці страхових компаній з аграрними виробниками.....	59
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми. Україна є однією з найбільших сільськогосподарських країн у світі, і стійкість її сільського господарства до змін клімату є критично важливою. Дослідження страхування врожаю може допомогти визначити способи захисту врожаю від негоди, засухи та інших кліматичних факторів. Сільське господарство в Україні відіграє значущу роль у національній економіці. Збитки від втрати врожаю можуть мати серйозний вплив на економіку країни. Дане дослідження може допомогти знайти ефективні рішення для зменшення фінансових ризиків для фермерів та аграрних підприємств. Розвиток систем страхування врожаю може стимулювати модернізацію сільськогосподарського сектора в Україні, включаючи впровадження нових технологій та підвищення продуктивності. Теми страхування врожаю та забезпечення продовольчої безпеки стають все більш актуальними у глобальному контексті. Дослідження цих питань може допомогти Україні бути в курсі світових трендів і стандартів у цій галузі. Страхування врожаю може забезпечити фермерам і сільськогосподарським підприємствам фінансовий захист у випадку втрати врожаю, що може сприяти стабільності та розвитку аграрного сектора.

В силу сучасного стану України військові конфлікти можуть суттєво впливати на сільське господарство, включаючи знищення врожаю, заборони на обробку землі і втрати для сільського населення. Дослідження в сфері страхування врожаю може визначити способи захисту сільськогосподарських підприємств в умовах воєнного конфлікту. В умовах воєнного конфлікту уряд може ввести нові правила і підтримку для сільського господарства та страхування врожаю. Дослідження може допомогти з'ясувати, які реформи та ініціативи є необхідними для ефективного функціонування страхового ринку. Забезпечення стабільності і продовольчої безпеки є надзвичайно важливими завданнями, особливо в

умовах воєнного конфлікту. Дослідження може допомогти з'ясувати, як страхування врожаю може сприяти забезпеченню національної безпеки.

Враховуючи всі ці фактори, дослідження страхування врожаю в Україні є актуальним і важливим завданням, яке може внести суттєвий внесок у розвиток сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідницький і практичний інтерес до даної проблематики знаходить своє відображення у великій кількості наукових розробок, як і відомих закордонних, так і вітчизняних вчених. Питання страхування і управління ризиками у сільському господарстві перебувають у центрі уваги вчених із числа дослідників, таких, як: Ю. Алексєрова, Д. Алімович, О. Ващенко, О. Віленчук, О. Гоменькова, І. Гончарук, Д. Дема, І. Дем'янчук, О. Козьменко, Г. Кравчук, Х. Мерш, О. Марценюк, О. Польова, О. Руда, Г. Матеник, Х. Понцумідзе, О. Огаренко, О. Прокопчук, С. Похилько, А. Власенко, О. Гомінська, Ю. Улоніч, С. Пташик, І. Самошкіна, М. Скидан, Л. Шкірінян, Я. Якубовська та ін.

Об'єкт дослідження: система страхування врожаю в Україні

Предмет дослідження: проблеми, тенденції та ефективність страхування врожаю в Україні.

Мета дослідження: визначення ефективності стану системи страхування врожаю в Україні, впливу на сільське господарство та економіку країни, а також розробка рекомендацій щодо її подальшого розвитку.

Для досягнення мети перед нами стоять такі завдання:

- розглянути поняття та принципи страхування врожаю та визначити їх роль у сільському господарстві України;
- дослідити вже існуючі різноманітні форми та види, а також інструменти та механізми страхування врожаю сільськогосподарських культур;

- оцінити обсяги страхування врожаю сільськогосподарських культур в Україні та їхню динаміку;
- проаналізувати види страхових продуктів, що пропонуються на ринку страхування врожаю в Україні, та їхню доступність для фермерів;
- виявити та оцінити проблеми та недоліки, що існують у системі страхування врожаю в Україні та їхній вплив на аграрний сектор;
- визначити перспективи впровадження нових страхових продуктів та інновацій у галузі страхування врожаю в Україні;
- розглянути можливості співпраці страхових компаній з аграрними підприємствами та фермерами в Україні.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел і статистичних даних, спостереження, економічний аналіз, аналіз офіційних веб-ресурсів компаній, компаративний аналіз.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Отримані результати дослідження щодо страхування врожаю важливі для розвитку теоретичного аспекту галузі. Освітлюючи ключові аспекти страхування врожаю, ці результати допомагають розширити та поглибити розуміння принципів функціонування страхового ринку в сільському господарстві. Методична значущість отриманих результатів полягає у можливості вдосконалення існуючих методів страхування та розробці нових підходів до врахування ризиків, пов'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції. Отримані в ході дослідження результати мають безпосередню практичну вагу для сільськогосподарських підприємств, страхових компаній та державних органів.

Інформаційна база дослідження. Складається з наукових робіт українських учених, публічних статей, нормативно-правових актів, даних Державної служби статистики, даних міжнародних організацій.

Структура роботи: загальний обсяг роботи складає 65 сторінок, робота містить 12 рисунків, 6 таблиць, список використаних джерел складається з 37 найменувань.

РОЗДІЛ I. Теоретичні аспекти страхування врожаю сільськогосподарських культур.

1.1 Поняття та принципи страхування врожаю.

Аграрне виробництво в Україні має особливу роль. Великі території пахотних земель, географічне положення, історичні аспекти все це призвело до високого рівня виробництва сільськогосподарської продукції. Україна входить в число лідерів по виробництву та експорту багатьох видів сільськогосподарської продукції. На відміну від других галузей економіки, сільське господарство має свої особливості в управлінні ризиками. Ризики пов'язані з веденням сільського господарства є досить непередбачуваними, а завдані збитки можуть призвести до банкрутства агропідприємства. Страхування є важливим елементом управління ризиками агропідприємства. Проте як і люба галузь страхування має свої особливості.

Досліджуючи розвиток законодавства, яке регулює сферу страхування ризиків в аграрному секторі, важливо відзначити, що ця система розпочала свій шлях з прийняття Закону України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 років». Його основна мета полягала в заохоченні розвитку сільськогосподарського сектору, і цей закон визначив ключові принципи і види державної підтримки для сільськогосподарських виробників[20].

Важливим кроком у розвитку страхового сектора в аграрній сфері стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції у 2009 році». Згідно з цим законом, страхування ризиків втрати сільськогосподарської продукції та капітальних активів було введено у добровільній формі на основі

укладання договорів, і цей закон відмінив обов'язкове страхування врожаю сільськогосподарських культур[23].

З 2016 року Міністерство аграрної політики та продовольства ініціювало робочу групу з вдосконалення законодавства у сфері сільськогосподарського страхування. У новому проекті запропоновано змінити механізм сплати страхових премій, де 50% витрат покладаються на самого сільськогосподарського виробника. Варто відзначити, що система страхування в аграрному секторі України пройшла складний шлях розвитку та продовжує вдосконалюватися на різних етапах свого існування.

В сучасних умовах сільськогосподарські виробники мають можливість вирішувати, чи страхувати свою продукцію, оскільки страхування є добровільним. Таким чином, вирішення процесу страхування сільськогосподарської продукції залежить від розгляду самими директорами сільськогосподарських підприємств.

Поняття страхування врожаю. Взагалі поняття страхування визначено у Законі України «Про страхування» як: «вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.»[19]. Саме страхування врожаю можна визначити як: вид цивільно-правових відносин щодо захисту врожаю агровиробників у разі настання страхового випадку шляхом сплати внесків.

Основні поняття страхування:

- Страховик - це юридична особа що є резидентом та має ліцензію на страхування сільськогосподарських культур. Станом на 2019 рік 64 страхових компаній-резидентів мали таку ліцензію.
- Страхувальники - фізичні особи підприємці або юридичні особи діяльність яких є сільське господарство у сфері рослинництва та уклали зі страховиками договір страхування врожаю.
- Предмет договору страхування є інтереси що пов'язані зі збитками або недоотримання врожаю внаслідок страхового випадку
- Об'єктом страхування врожаю є тільки урожай що не є зібраним, страхування сільськогосподарської техніки, споруд, будівель, готової продукції не можна відносити до страхування врожаю.
- Суб'єктами страхування врожаю можуть бути страхувальники, страховики, посередники такі як брокери або агенти, а також держава в особі Міністерства агрополітики України.
- Страховий ризик - певна подія випадкового характеру що може відбутися в результаті якої агровиробник отримає втрату або недоотримання застрахованого врожаю. До таких ризиків можна віднести посуху або надмірні опади, занадто низька або висока температура, повені, паводки, пожежі, кража врожаю та ін.
- Страховий випадок - подія, передбачена договором страхування, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі. Нею може бути певна подія що знизил фактичний урожай, наприклад: повінь, ураган, пожежа та ін.
- Індекс (індекси) - спеціальний оціночний нормативний показник (показники), що характеризує (характеризують) імовірність впливу певного сільськогосподарського страхового ризику (страхових ризиків) на настання страхового випадку в разі відхилення параметра (значень) індексу від обумовленого договором страхування граничного значення.[1]

Страховання, у сутності, включає передачу потенційних ризиків іншій стороні, яка є страховою компанією, за певну вартість. Тому, доцільність страхування визначається головним чином відносно тих ризиків, які не можуть бути зменшені або вирішені іншими методами. Крім того, варто мати на увазі, що страхові компанії можуть відмовити у прийнятті певних ризиків для страхування. Приймаючи об'єкти для страхування, страхові компанії враховують певні критерії, за якими вони визначають, чи відносити конкретну подію до категорії страхового ризику. Після ретельного аналізу ризиків, які можуть вплинути на функціонування підприємства, приймається рішення про необхідність страхування окремих сільськогосподарських культур від певних небезпек, і наступним кроком у процесі страхування є вибір форми страхування та конкретної страхової компанії.

Принципами страхування врожаю в Україні є таким як і принципи страхування, а саме[1,5]:

Принципи добровільності - оскільки за статтею 6 Закону України Про страхування », аграрне страхування визначене як добровільне тому фермер (агровиробник) може на власний розсуд визначати необхідність в страхуванні

Принцип ризику - означає що страхова компанія бере на себе ризики пов'язані з природними факторами що можуть значно знизити або повністю знищити врожай.

Принцип ідентичності - означає що агровиробник отримає компенсацію тільки за той урожай який був застрахований і виникла страхова подія що була зазначена в договорі.

Принцип винятку - означає що страхова компанія може зробити виключення від страхування певних подій, наприклад: кража врожаю, воєнні дії або ін. Також страхова компанія може відмовлятися від

страхування сільськогосподарських культур які не призначені до вирощування в певній місцевості.

Вивчаючи важливість страхування в сільському господарстві, на нашу думку, потрібно розглянути ролі, які виконує страхування.

У своєму підручнику, автори Марценюк О.В., Польова О.Л., Руда О.Л. акцентують увагу на тому, що: «одним із факторів, який гальмує розвиток страхування в сільському господарстві, є протиріччя в страхових відносинах між страхувальником і страховиком. Ця протирічність полягає в тому, що як страхувальник, так і страховик мають свої економічні інтереси у проведенні страхування. Зокрема, страхувальник старається забезпечити собі максимальне страхове покриття (передати максимальний обсяг страхової відповідальності) при оптимальних розмірах страхових платежів (страхових премій).»

Основні функції, які виконує страхування в сільському господарстві, наведені на рисунку 1.1[14]

Рисунок 1.1 - Функції страхування в сільському господарстві[14]

Вивчаючи погляди вчених на сутність та функції страхування в сільському господарстві, важливо враховувати, що в їх роботі Марценюк

О.В., Польова О.Л., Руда О.Л. виділяють наступні ключові функції страхування:

1. Ризикова функція, яка передбачає передачу страховику відповідальності за наслідки ризику за певну плату.
2. Функція заощадження коштів, що дозволяє накопичити страхувальнику страхову суму за відсутності страхового випадку.
3. Компенсаційна функція, яка передбачає відшкодування збитків страхувальнику при настанні страхового випадку.
4. Функція створення та використання страхових фондів і резервів для забезпечення покриття збитків та формування капіталу страховика.
5. Репресивна функція, яка допомагає вирішувати наслідки страхових подій, що сталися під час дії договору страхування.
6. Превентивна функція, що фінансує заходи для попередження настання страхових подій та запобігає великим втратам.
7. Інвестиційна функція, яка передбачає вкладання вільних коштів страховика з метою отримання прибутку в різних сферах діяльності.

Важливо зазначити, що ці функції страхування впливають на розвиток економіки та фінансову стійкість як окремої страхової компанії, так і країни в цілому.

1.2 Форми та види страхування врожаю сільськогосподарських культур

На сьогодні можемо визначити два типи страхування для сільськогосподарських культур: обов'язкове та добровільне. Зобов'язання зі страхування врожаю лежить на плечах фермерів, які отримують державну підтримку. Ця підтримка включає виділення коштів з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам у вигляді субсидій для

компенсації частини страхового внеску (страхової премії), який вони фактично сплачують за укладеними страховими договорами для забезпечення сільськогосподарської продукції. Для інших сільськогосподарських товаровиробників страхування є добровільним.

Захист посівів та врожаю може охоплювати як повну, так і часткову компенсацію збитків, а також може бути активним протягом одного вегетаційного сезону або захоплювати весь цикл вирощування культур, включаючи і зимовий період для озимих культур та майбутні урожаї.

Крім забезпечення захисту, агрострахування сприяє збереженню фінансового стану фермерів на стабільному рівні. Страхування врожаю спрощує процедуру отримання кредитів і допомагає покрити частину витрат, пов'язаних із зобов'язаннями за кредитами у випадку втрати сільськогосподарської продукції.

Страхування рослин можна розділити на дві основні категорії: однорічні та багаторічні насадження. До перших відносяться злакові культури, коренеплоди та баштанні види рослин. До других входять плодово-ягідні, виноградні та інші багаторічні види рослин.

Наприклад, можливість страхування охоплює такі різновиди:

- Озимі культури, такі як пшениця, жито, ячмінь, рапс, тритикале.
- Ярі культури, наприклад, пшениця і ячмінь.
- Інші рослини, такі як овес, льон, хміль, гречка.
- Кукурудза, соєві боби, соняшник.
- Культури, що включають цукровий буряк, горох, гарбуз, квасолу.
- Сади, овочі та виноградники.

Проте існують обмеження на страхування наступних видів рослин:

- Врожаї природних сінокосів та пасовищ.
- Сільськогосподарські культури та багаторічні насадження, які не приносили врожаю протягом останніх 3-5 років.

- Багаторічні плодово-ягідні насадження, які підлягають списанню через природне відмирання, псування або хвороби.
- Посіви сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень у зонах, які ризикували бути обваленими, зазнали зсувів, землетрусів, повеней або інших стихійних подій згідно з даними регіональних гідрометеорологічних та сейсмологічних організацій.
- Флорікультури, що включають одно-, дво- та багаторічні квіти, чагарники, квітучі дерева, декоративні елементи (бордюри, клумби, квітники) та флористичні культури, які використовуються як у декоративних, так і у промислових цілях (виробництво ароматичних масел, есенцій тощо).[16]

Страховання врожаю має декілька видів. Оскільки об'єктом страхування врожаю є незібраний врожай то види страхування поділяються в залежності від характеру ризиків що можуть значно зменшити або знищити урожай. Виокремлюється такі види страхування врожаю:

Страховання від стихійного лиха - це страхування в якому страховою подією є стихійне лихо. Стихійне лихо це - надзвичайна подія яка призводить до значного порушення життєдіяльності населення та призводить до значних матеріальних збитків.

Існують декілька груп стихійних лих: це літосферні, гідросферні, атмосферні. Всі ці стихійні лиха можуть призвести до втрати врожаю.

До поширених літосферних стихійних лих можна віднести: землетрус, вулканізм, цунамі, зсуви, абразія, осип та ін. Наприклад, абразія, тобто руйнування пород в результаті дії морської або річкової води, може призвести до фактичного знищення поля на якому ростуть сільськогосподарські культури, осип може засипати поле з врожаєм. Не дивлячись на те що більша частина України належить до асейсмічної зони (низька ймовірність сейсмічної активності), літосферні ризики присутні.

Для їх визначення страховій компанії необхідно залучити спеціаліста, а також використовувати статистичні методи. Варто зазначити що поля для яких ці ризики підвищені можуть межувати з полями що мають значно нижче цей ризик.

До гідросферних стихійних лих відносяться в першу чергу паводки, повені, селі, а також небезпечні підйоми морських вод. Поля які знаходяться біля річок, в горах мають високий ризик настання страхової події.

До атмосферних стихійних випадків відносяться багато катаклізмів, таких як: ураган, торнадо, пилова буря, град, заморозки, пожежі що виникли внаслідок спеки, ожеледі та ін. Атмосферні стихійні лиха на відміну від гідросферних і літосферних мають значну територію покриття та низьку передбачуваність, також ці стихійні лиха є найбільш поширеними що призводять до втрати врожаю. Отже, стихійні лиха є такими що можуть призвести до значної втрати врожаю, при тому що уникнути таких ризиків неможливо, або дуже важко, тому для агровиробників страхування є дуже важливим.

Страхування врожаю від шкідників та хвороб - шкідники та хвороби можуть призвести до значної втрати врожаю сільськогосподарських культур. На сьогоднішній день різноманітні агрономічні прийоми дозволяють ефективно боротися зі шкідниками та хворобами, проте в деяких випадках ці прийоми є неефективними і призводять до втрати врожаю. Страховій компанії важливо брати тільки ті ризики на страхування, коли агровиробник виконую всі необхідні агротехнологічні прийоми, але при тому все рівно шкідники або хвороби розвиваються і наносять збиток. Це може бути епіфітотія або панфітотія (масове розповсюдження шкідників, або хвороб рослин на певній території або в світі), виникнення резистентності до існуючих засобів захисту рослин, поява нових шкідників або хвороб.

Існує ще декілька різновидів страхування[1]:

1. **Страхування витрат на виробництво:** ця форма страхування компенсує лише витрати, пов'язані з виробництвом, і не враховує потенційний дохід та врожайність.

2. **Страхування перезимівлі озимих культур:** відшкодовує втрати урожаю протягом визначених термінів. Передбачає можливість відтермінування виплат.

3. **Страхування врожаю:** страхує потенційну врожайність відповідно до чітко визначених ризиків. Враховує ціну врожаю, надає технологічну карту та страхову статистику за останні 5 років.

4. **Страхування доходу:** визначає вартість урожаю, ціну-індикатор, дату узгодження ціни, визначає ризики та методи оцінки. Відзначається високою складністю та вартістю і рідко використовується в Україні.

5. **Страхування ризиків:** визначає конкретні види ризиків, від яких застрахована культура. Це варіант захисту врожаю, більш доступний за вартістю, але вимагає від фермера розуміння потенційних ризиків.

6. **Індексне страхування:** сума страхування обчислюється на основі середніх показників у регіоні. Однак у випадку суттєвих відхилень цей вид страхування може не покрити всіх витрат.

7. **Страхування за індексом урожайності:** засноване на даних про врожайність за попередні 10-30 років. Угода укладається за 15 днів до посіву, а виплати здійснюються після отримання даних про фактичну врожайність наступного року.

8. **Страхування за індексом погоди:** залежить від конкретних погодних умов протягом 10-20 днів. Виплата проводиться після закінчення контракту, але може не настанути, якщо збитки не досягнуть критичного рівня.

Якщо у господарства недостатньо коштів для страхування врожаю сільськогосподарських культур, існує можливість застрахувати посіви. У

разі страхового випадку компенсуються витрати на посів і вирощування сільськогосподарської продукції. Цей тип агрострахування передбачає менші страхові суми, тарифи та премії, що робить його оптимальним для початківців-фермерів і малих господарств.

Введення воєнного стану має значний вплив на ринок агрострахування в Україні. Згідно з повідомленням Торгово-промислової палати України від 28 лютого 2022 року, воєнна агресія Російської Федерації проти України визнається форс-мажорною обставиною. Це означає, що страхові компанії не можуть відмовити в страховій виплаті виключно через введений воєнний стан. Вони зобов'язані продовжувати компенсувати збитки, що виникають внаслідок страхового випадку, передбаченого угодою чи законом, якщо це не обумовлено форс-мажором. Згідно зі статтею 617 Цивільного кодексу України, страхова компанія може ухилятися від відповідальності за невиклату компенсації, лише якщо порушення сталося внаслідок форс-мажорних обставин і було доведено причинно-наслідковий зв'язок.[31]

Отже, якщо аграрій страхував свій врожай від втрат, спричинених погодними умовами чи хворобами, він отримає виплату, незважаючи на воєнний стан. Проте, існують певні нюанси щодо компенсації збитків, спричинених бойовими діями. Виплата можлива лише у випадку, коли страховий випадок конкретно вказаний у договорі як «школа, завдана бойовими діями. »

1.3 Інструменти та механізми страхування врожаю

Засоби і методи страхування врожаю в Україні включають в себе наступні елементи[29]:

1. Договір страхування врожаю: Це основний інструмент, за допомогою якого страхова компанія зобов'язується відшкодувати збитки фермеру в разі настання страхового випадку. Умови цього договору визначаються між страхувальником (фермером) і страховиком.

2. Страхова премія: це сума, яку фермер сплачує страховику за покриття ризиків для свого врожаю. Величина премії залежить від рівня ризику, виду культури, обсягу страхування та інших факторів.

3. Страхова сума: це максимальна сума, яку страховик відшкодовує фермеру в разі страхового випадку. Вона визначається в договорі страхування.

4. Страховий випадок: це подія або обставина, при якій страховик зобов'язаний виплатити страхову суму. В цьому контексті, страховий випадок може включати в себе посуху, зливи, град, хвороби рослин і т. д.

5. Технічні оцінки: деякі страхові компанії використовують сучасні технології, такі як дрони та супутникові знімки, для оцінки стану посівів та попереднього визначення можливих ризиків.

6. Страхові резерви: страхові компанії можуть формувати фінансові резерви для виплати страхових відшкодувань у випадку страхового випадку.

7. Публічна підтримка: українська держава може надавати підтримку аграріям у формі субсидій або інших видів допомоги для сприяння страхуванню врожаю.

8. Рейтингові агентства: фермери можуть користуватися послугами рейтингових агентств для вибору надійних страхових компаній і продуктів.

9. **Регулятивні заходи:** Державні органи встановлюють нормативи та правила для страхування врожаю, а також контролюють діяльність страхових компаній у цій сфері.

10. **Інформаційна підтримка:** Фермери можуть користуватися інформаційними ресурсами та консультаціями для отримання докладної інформації про страхування врожаю та вибір найкращих варіантів для своєї ситуації.

Дані інструменти та механізми спільно створюють фреймворк для страхування врожаю в Україні, сприяючи захисту сільськогосподарських культур та фінансової стабільності аграрних підприємств. Розглянемо деякі з них більш детально:

1. **Погодні станції та датчики:** деякі страхові компанії використовують дані з погодних станцій і датчиків для визначення погодних умов та можливих ризиків для врожаю. Це допомагає точніше визначити страхові випадки.

2. **Диверсифікація ризиків:** фермери можуть обирати різні види страхування, які найкраще відповідають їхнім потребам. Наприклад, страхування врожаю від погодних ризиків та страхування від воєнних дій можуть використовуватися разом для забезпечення більш широкого захисту.

3. **Моніторинг ризиків:** фермери та страховики можуть систематично відстежувати ризики, пов'язані з вирощуванням конкретних культур та регіонами. Це дозволяє адаптувати стратегії страхування до змінюючихся обставин.

4. **Освіта та консультації:** підтримка фермерів у зрозумінні процесу страхування та виборі найкращих варіантів є важливою складовою системи страхування врожаю. Професійні консультанти та освітні програми допомагають аграріям приймати обґрунтовані рішення.

5. Розвиток ринку страхування: постійний розвиток ринку страхування врожаю, залучення нових учасників та створення конкуренції сприяє поліпшенню умов страхування та доступності для фермерів.

Україна активно розвиває систему страхування врожаю, враховуючи особливості клімату, аграрного сектора та потреб фермерських господарств. Такий підхід сприяє збільшенню стабільності та відновленню виробництва сільськогосподарської продукції після можливих ризикових подій.

РОЗДІЛ II. Аналіз сучасного стану страхування врожаю в Україні

2.1.Обсяги страхування врожаю сільськогосподарських культур в Україні

Ринок страхування сільського господарства протягом періоду з 2005 по 2015 роки виявив загальну тенденцію до повільного зменшення (табл.2.1). Усі показники реальної активності на ринку зменшувалися. Після аналізу даних, поданих на графіку 2.1, можна зробити висновок, що протягом цього періоду в Україні рівень застрахованих сільськогосподарських земель залишався низьким, навіть меншим за 2,5%. У порівнянні з країнами Європи, де цей показник перевищує 60-70%, та з країнами, такими як Кіпр та Ізраїль, де він складає 100%, ситуація в Україні була відмінною.

Таблиця 2.1 - Загальні показники діяльності ринку агрострахування України за 2005-2015 рр.[17]

Показник	2005	2009	2012	2014	2015
кількість договорів	910	1980	1936	1392	1062
застрахована площа, тис.га	390	510	727	732	689
сума премії	12,8	42,0	130,4	72,8	77,7
- млн. грн	2,5	5,3	16,3	5,6	3,4
- млрд. грн					
курс долару / грн	5,05	8	7,99	12,95	22,91
субсидія, млн.грн	5,8	-	0,086	-	-
рівень виплат,%	н/д	36,5	41,0	7,6	12,9
Середня ставка премії,%	3,8	3,2	3,8	2,4	2,0

Як видно із таблиці 2.1, не зважаючи на певне оживлення ринку у 2005-2008 роках за рахунок надання державних субсидій для компенсації

страхових премій, кількість укладених страхових договорів та обсяг застрахованих площ загалом зменшувалися.

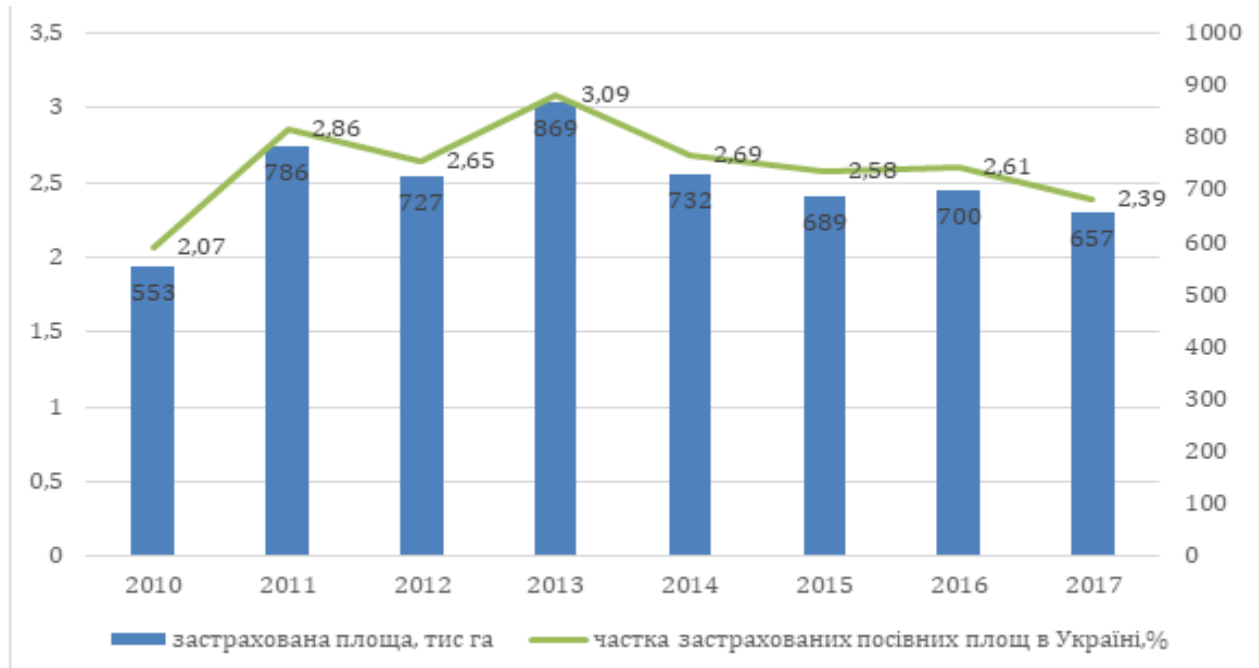

Рисунок 2.1 - Динаміка обсягів застрахованих площ та їх частка у загальному обсязі посівних площ[18]

Низька частка застрахованих сільськогосподарських площ може бути пояснена недовірою аграріїв до страховиків та обмеженим обсягом державної підтримки, або навіть її відсутністю (протягом 2009-2018 років субсидії видавалися лише в 2012 році у розмірі 86 000 гривень). В 2013 році відзначається помітний приріст застрахованих площ посівів. Це зростання було спричинене, принаймні, частково прийняттям Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» у 2012 році. Цей закон регулює відносини у галузі страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюється з державною підтримкою, з метою захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників та забезпечення стабільності виробництва в сільському господарстві. Однак після 2013 року спостерігається помітне зниження застрахованих площ, оскільки аграрії не

отримали очікуваної підтримки. Максимальний рівень застрахованих сільськогосподарських площ було досягнуто у 2017 році.

У передвоєнний період, ринок страхування сільськогосподарської продукції в Україні поступово формувався. На сьогоднішній день, існує низка страхових компаній, які мають значний досвід у сфері страхування сільськогосподарських ризиків та співпрацюють з аграрним сектором. Незважаючи на активний розвиток сільського господарства в Україні, рівень застосування страхування сільськогосподарської продукції поки що залишається низьким, становлячи всього 2-3% від ринку.

Умови воєнного конфлікту ускладнюють аналіз ринку страхування сільськогосподарської продукції, оскільки держава не збирає відповідних статистичних даних. Тому, для вивчення тенденцій розвитку цього ринку, ми розглянемо загальні показники за період з 2018 по 2021 роки. У 2018 році, після тривалого скорочення, ринок страхування сільськогосподарської продукції показав деякий позитивний ріст, який тривав у наступні роки і поширювався на різні аспекти ринку, як показано в таблиці 2.2 та на рисунках 2.2-2.3.

Таблиця 2.2 - Страхування сільськогосподарських культур у 2018-2021 роках[17,18]

Показник	Значення за роками			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
	2018	2020	2021	2020	2021	2020	2021
К-сть договорів	895	1057	1305	264	348	220,70	225,96
Площа, тис га	800	761	1074	-49	413	104,4	247,40
Страхова сума, млн.грн	7240	6934	7674	-407	841	96,08	212,5

Сума премій, млн грн	257	304,3	308,8	57,3	5,6	230,15	202,2
Рівень виплат, %	54,2	5,9	3,9	-49,3	-3,1	21,09	67,15
Сер. ставка премій, %	3,5	4,5	4,1	1,9	-1,3	236,00	101,18
Курс дол/грн	36,02	36,55	38,28	1,52	2,73	202	206,52
Страхова сума, млн.грн	7	8,8	8,4	2,7	-1,3	228,3	106,1

Із таблиці 2.2 випливає, що в 2020 році кількість укладених договорів страхування зросла на близько 21%. За цим же періодом спостерігається тенденція зменшення застрахованої площі: у 2018 році цей показник склав 800 тисяч гектарів, а в 2020 році вже 761 тисяч гектарів. Обсяг зібраних страхових премій у гривні зростає протягом кількох останніх років, зокрема, у 2020 році він збільшився на 30% і досяг 304 мільйони гривень. Середня ставка премій становить 3,4%, що на 0,9 відсоткових пунктів вище, ніж у 2018 році.

У 2021 році продовжується тенденція зростання кількості укладених договорів страхування, зростання в порівнянні з попереднім роком складає 26%. Динаміка застрахованої площі також змінюється на позитивний бік: якщо в 2020 році спостерігалось зменшення, то в 2021 році відбулось підвищення на 47% до 1074 тисяч гектарів. Обсяг зібраних страхових премій у гривні зрос у 2021 році на 2,2%. Однак в доларовому еквіваленті обсяг страхових премій зменшився на 3,9% через девальвацію гривні. Загальна страхова сума також зросла у 2021 році, порівняно з 2020 роком, на 12% (з 7,240 мільярдів гривень до 7,674 мільярдів гривень). Середня ставка премій в порівнянні з попереднім роком зменшилася на 0,3 відсоткових пунктах.

На рисунках 2.2-2.3 наведено візуальне відображення змін у кількості договорів та зібраних премій СГС.

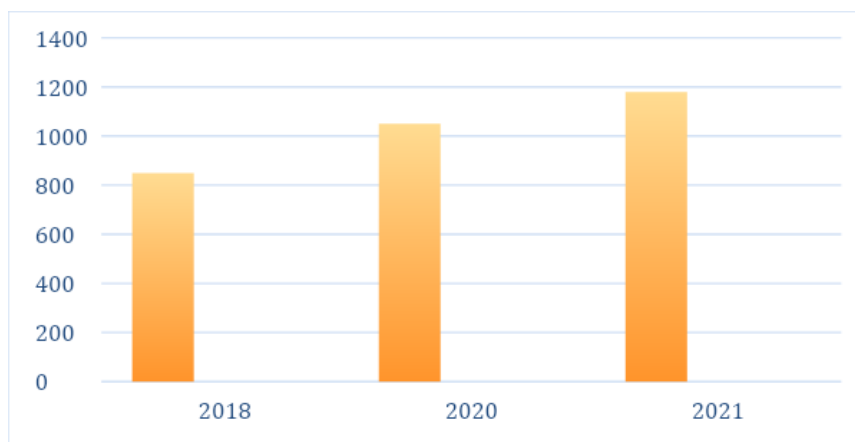

Рисунок 2.2 - Динаміка кількості договорів у 2018-2021 рр. [34]

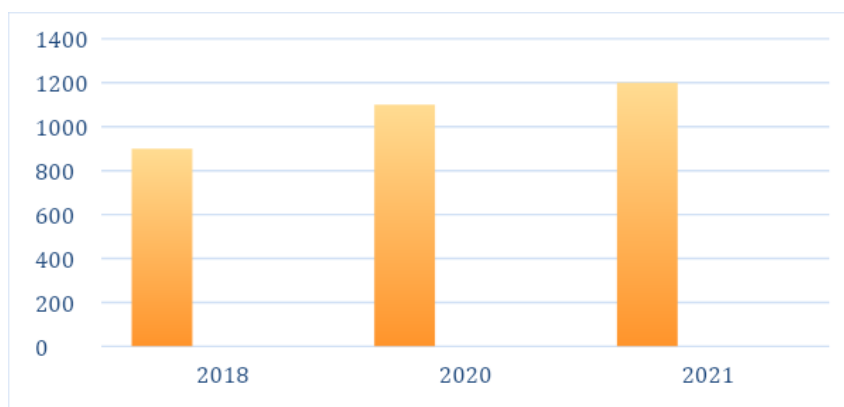

Рисунок 2.3 - Динаміка зібраних премій у 2018-2021 рр.[34]

За даними з рисунків 2.2. - 2.3. видно, що кількість укладених договорів та обсяг страхових премій наслідують тенденцію зростання. Це свідчить про зростаючий інтерес агровиробників до страхування.

Серед інших видів страхування, страхування сільськогосподарської продукції має невелику питому вагу за валовими преміями.

Таблиця 2.3 - Структура ринку страхових послуг за окремими видами страхування в Україні у 2017 - 2021 рр.[38]

Види страхування	Чисті страхові премії, %				
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Автотранспортне страхування	35,6	35,2	36,0	38,6	42,0

Медичне страхування	13,7	14,0	16,6	16,9	19,9
Страхування життя	10,2	11,3	11,7	12,2	12,8
Страхування майна	9,0	9,4	8,9	8,1	6,4
Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	5,5	5,6	5,5	4,5	3,0
Страхування фінансових ризиків	6,4	4,8	5,4	4,8	3,7
Страхування вантажу та багажу	3,5	4,3	3,6	3,3	2,5
Страхування відповідальності перед третіми особами	5,7	4,8	3,6	2,4	2,1
Страхування кредитів	1,2	1,7	0,9	0,6	0,2
Страхування від нещасних випадків	3,5	3,9	3,7	3,2	3,0
Обов'язкове авіаційне страхування цивільної авіації	2,3	2,3	1,4	1,5	2,2
Страхування сільськогосподарської продукції	1,0	0,8	0,6	0,4	0,5

Одже, як бачимо з таблиці, частка страхування сільськогосподарської продукції протягом 2017 – 21 рр. Була менше 1%.

Аналіз ринку страхування сільськогосподарської продукції показує, що протягом періоду з 2005 по 2021 рік найбільш активно страхувались культури, такі як зернові (з озимою пшеницею на першому місці із показником 73,13%, далі йдуть озимий ячмінь з 0,87% та кукурудза з 6,07%), а також технічні культури (серед яких виділяються соняшник з 5,25%, озимий ріпак з 12,55% та цукрові буряки з 0,64%) (див. рисунок 2.4., 2.5).

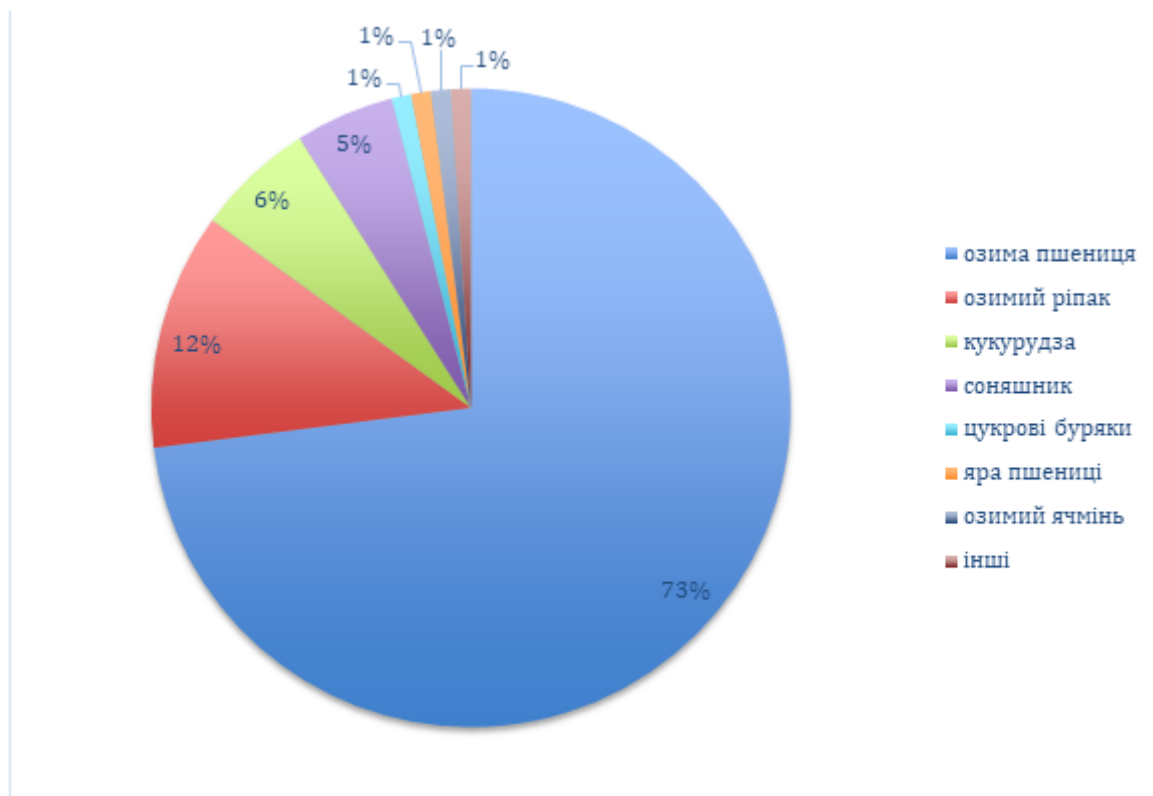

Рисунок 2.4 - Відсоток застрахованих площ за сільськогосподарськими культурами у 2021 році[36]

Показниками, що відображають об'єктивний стан економічних відносин між головними учасниками у сфері страхування, є суми страхової відповідальності. Наприклад, найвищі обсяги страхової відповідальності були зафіксовані у 2021 році для страхування озимої пшениці (загальна сума 3,811 млрд грн), кукурудзи (1,043 млрд грн), озимого ріпаку (727,7 млн грн, що становить 10,9% від загального обсягу), соняшнику (565,7 млн грн), цукрових буряків (189,5 млн грн, або 2,8%), виноградників (95,8 млн грн) та ярої пшениці (76,7 млн грн).

Переваги цього страхування озимих культур включають в себе ряд факторів. На перше місце виходить захист озимих культур протягом всього періоду їх вирощування від усіх можливих ризиків, а не обмежений вибірково. Крім того, страхувальники мають можливість вибору рівня захисту, тобто визначення того, якого рівня покриття вони бажають

отримати. Це означає, що при бажанні вони можуть застрахувати свій продукт за більш високою ціною, але за відповідну плату.

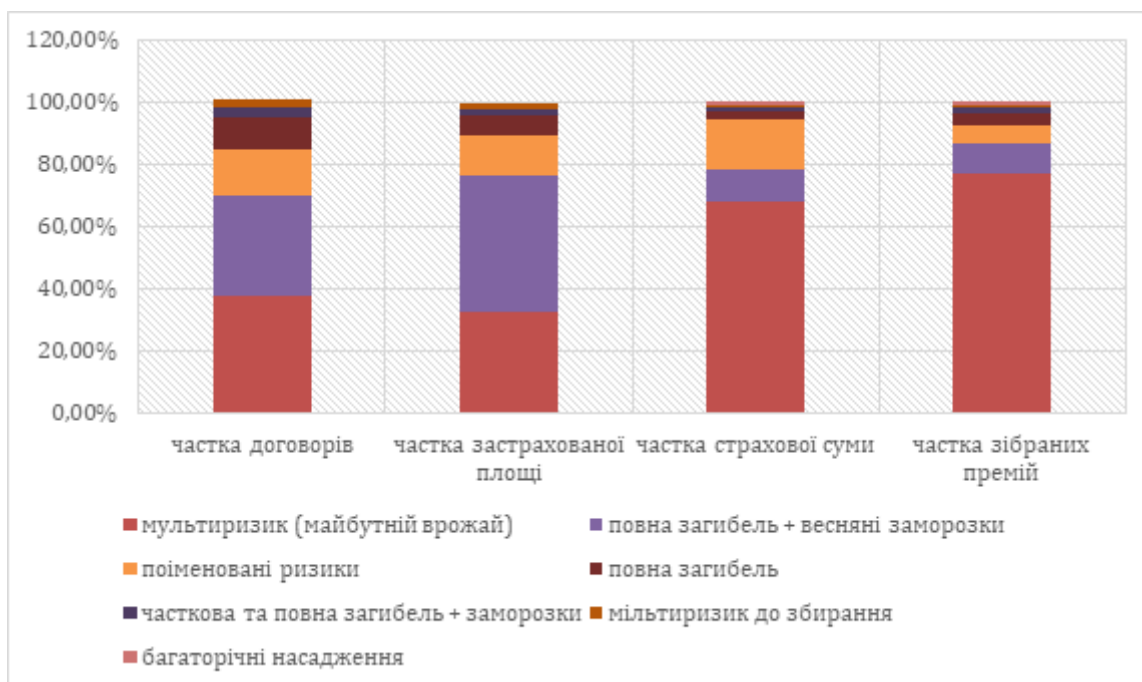

Рисунок 2.5 - Частка використання страхових продуктів у 2021 р для страхування сільськогосподарських культур[35]

Вартість мультиризикової програми страхування чітко відображає ймовірність настання страхового випадку. Оцінка збитків здійснюється за стандартною методикою, і для отримання відшкодування необхідно представити мінімальний пакет документів. Також важливо зазначити, що значну частину страхування сільськогосподарських культур відбувається в рамках програми «Повна загибель+весняні заморозки.»

Отже, страхування сільськогосподарських культур в Україні перебуває на недостатньо задовільному рівні. Агροстраховий сектор не виконує своєї місії. Ми спостерігаємо зниження обсягу виплат, при цьому залишається тенденція до збільшення кількості укладених страхових угод за останні роки. Головним чином це стосується мультиризикового страхування трьох культур - озимої пшениці, озимого ріпаку і кукурудзи.

У дату 31 грудня 2021 року, за даними Національного банку України, кількість страхових компаній, які займалися добровільним страхуванням

сільськогосподарської продукції, становила 25 компаній. Проте, станом на 30 червня 2022 року ця кількість скоротилася до 18 страхових компаній. Протягом чинності регуляторного акта, Національний банк отримав 15 запитів від 7 страхових компаній, які запитували інформацію від Національного банку про відповідність страхових компаній вимогам цього регуляторного акта.

Станом на 1 вересня 2022 року, 13 страхових компаній, які мали ліцензію на добровільне страхування сільськогосподарської продукції, не відповідають вимозі, визначеній в підпункті 5 пункту 5 розділу регуляторного акта, через те, що Національним банком була виявлена непрозорість в структурі їхньої власності. Також був встановлений строк для приведення структур власності цих страхових компаній у відповідність до вимог Положення № 30.

Щодо статистики, за перше півріччя 2022 року обсяг валових страхових премій для добровільного страхування сільськогосподарської продукції становив 46 147 тис. грн, а суми страхових виплат за цим видом страхування склали 5 696 тис. грн.

2.2. Види страхових продуктів, що пропонуються на ринку

На сьогоднішній день, 8 з 20 страхових компаній, які працюють на ринку агрострахування, мають партнерство з Аграрним фондом України та Державною продовольчо-зерною корпорацією України. Ці компанії включають ПрАТ «УАСК АСКА», ПрАТ «АСК «ІНГО Україна», ПрАТ «СК «Універсальна», ПрАТ «СГ «ТАС», ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» (у ролі співстрахування), ПрАТ «СК «Перша», ТДВ «СК «Гардіан», та ПрАТ «СК

«ARX» (також у ролі співстрахування), як вказано в таблиці 2.3. Параметри страхування, укладені за цими угодами, поступово наближаються до параметрів страхування в незалежних угодах, що свідчить про формування реальних ринкових умов в галузі страхування.[37]

Таблиця 2.4 - Список страхових компаній, які інтенсивно функціонують на ринку агрострахування України у 2020–2021 роках.

Страхові компанії, які є членами Аграрного страхового Пулу	Компанії які співпрацюють:		Головні страхові організації, що відзначилися як активні учасники внутрішнього ринку агрострахування (десятка провідних компаній).
	ПАТ «Аграрний фонд»	ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України»	
1. ПрАТ СК «Брокбізнес» 2. ПрАТ СК «Страхові гарантії» 3. ПрАТ «Українська аграрно-страхова компанія» 4. ПрАТ СК «Альфа Страхування»	1. ПрАТ «УАСК АСКА» 2. ПрАТ «АСК «ІНГО Україна» 3. ПрАТ «СК «Універсальна» 4. ПрАТ «СГ «ТАС» 5. ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» (на правах співстрахування) 6. ПрАТ «СК «Перша» 7. ТДВ «СК «Гардіан» 8. ПрАТ «СК «ARX» (на правах співстрахування)	1. ПрАТ «АСК «ІНГО Україна» 2. ПрАТ «СК «Універсальна» 3. ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» 4. ПрАТ «УАСК АСКА»	1. ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» 2. ПрАТ «СК «ARX» 3. ПрАТ «СК «Еталон» 4. ПрАТ «УАСК АСКА» 5. ПрАТ АСК «ІНГО Україна» 6. ПрАТ «СК «Універсальна» 7. ПрАТ «СК «Брокбізнес» 8. ПрАТ «СК «Інтер-Плюс» 9. ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» 10. ПрАТ «СГ «ТАС»

Після ретельного аналізу діяльності провідних страхових компаній в галузі агрострахування, ми визначили ключові страхові продукти, які спрямовані на задоволення потреб сільськогосподарського сектору та мають на меті забезпечити стабільність виробництва та доходів (див. рис. 2.6). Наведемо характеристики кожного з цих страхових продуктів.

1. Програма комплексного страхування сільськогосподарських культур на період перезимівлі передбачає захист витрат, які господарство несе під час посіву та вирощування озимих сільськогосподарських культур. Страхування спрямоване на випадок пошкодження або загибелі цих культур унаслідок неблагоприятних погодних умов під час перезимівлі.

2. Програма страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур на період весни-літа передбачає страхування очікуваного врожаю озимих та ярих сільськогосподарських культур. Страхування застосовується у випадку, коли може статися втрата або неотримання цього врожаю через певні страхові ризики.

3. Програма страхування майбутнього врожаю на весь період вирощування (повний цикл виробництва) передбачає захист посівів та очікуваного врожаю озимих сільськогосподарських культур. Це страхування застосовується в разі пошкодження або загибелі посівів, недоотримання або неотримання врожаю на частині або усій площі посіву, що завдає збитків страхувальнику.

4. Програма страхування багаторічних насаджень передбачає захист багаторічних насаджень і/або очікуваного врожаю багаторічних плодових культур. Це страхування застосовується у випадку пошкодження або загибелі цих насаджень або втрати врожаю через різні страхові ризики.

5. Програма страхування тварин і птиці дозволяє компенсувати фінансові втрати, пов'язані зі загибеллю або змушеним убоєм тварин через вплив стихійних явищ, нещасних випадків, інфекційних захворювань тощо.

6. Програма страхування сільськогосподарської техніки спрямована на компенсацію матеріальних збитків, пов'язаних з пошкодженням чи втратою техніки та вантажу. Страхування охоплює

ризиками, пов'язані з експлуатацією цієї техніки, такі як ДТП, крадіжки, пожежі, стихійні лиха, затоплення, злочини третіх осіб тощо.

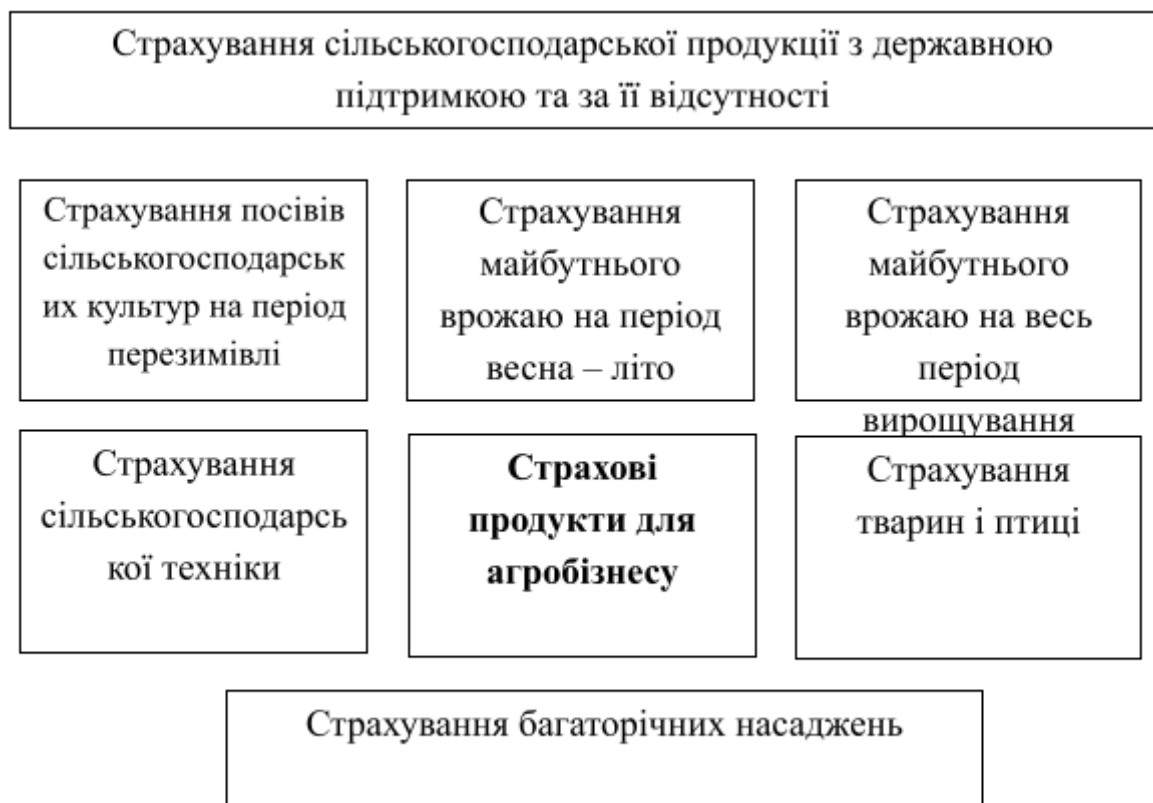

Рисунок 2.6 - Страхові продукти сільського господарства в Україні[13]

Аналіз таблиці основних страхових продуктів, які пропонують провідні страхові компанії у галузі агрострахування (табл. 2.4), вказує на те, що ПрАТ СК «ПЗУ Україна» має найрозгалуженіший набір страхових послуг у цьому секторі. Цей страховик пропонує п'ять із шести основних страхових продуктів, спрямованих на захист аграрних підприємств від

різних ризиків, за винятком страхування майбутнього врожаю на весь період вирощування.

Таблиця 2.5 - Основні страхові продукти, що надають провідні страхові компанії в галузі страхування сільського господарства[7]

Страхові компанії	ПЗУ Україна	ІНГО	Універсальна	УПСК	АСКА
Страхування посівів сільськогосподарських культур на період перезимівлі	+	+	+	+	
Страхування майбутнього врожаю на період весна – літо	+	+	+	+	+
Страхування майбутнього врожаю на весь період вирощування		+	+		
Страхування багаторічних насаджень	+	+			+
Страхування тварин і птиці	+	+	+	+	+
Страхування сільськогосподарської техніки	+				+
Загальна к-сть страхових продуктів	5/6	4/6	4/6	3/6	4/6

У розвинених країнах виробникам доступний широкий спектр страхових продуктів, які охоплюють більшість погодних ризиків. Українські страхові компанії, натомість, пропонують аграрним виробникам захист від обмеженого переліку малоймовірних ризиків (див. таблицю 2.5). Це призводить до дуже низького рівня страхових виплат, який становить 4,2%.

Таблиця 2.6 - Дані за програмами страхування українських компаній сільськогосподарських культур, 2021 р.[7,13]

програма	% договорів	% застрах.площі	% страхової суми	% зібраних премій
Мультиризик (страхування посівів)	1,8	1,6	2,9	1,7
Часткова та повна загибель + весняні заморозки (для озимих культур)	5,4	11,9	2,2	2,5
Повна загибель + весняні заморозки	40,3	42,1	14,1	15,1
Мультиризик (страхування майбутнього врожаю)	26,6	21,5	46,2	57,9
Поіменовані ризики	15,7	11,8	25,5	11,0
Повна загибель	11,2	12,2	8,1	12,4
Багаторічні насадження	0,4	0,3	1,9	0,9
інше	0,3	0,0	0,7	0,3

За даними, представленими в таблиці 2.3, найвищу частку на ринку агрострахування склали угоди страхування, які включають відшкодування в разі повної втрати разом із можливими весняними заморозками (40,0% від усіх укладених угод). Проте за обсягами страхових премій (57,7%) і сумами страхових відшкодувань (46,0%) лідерство утримують угоди страхування майбутнього врожаю від різних ризиків (мультиризик).

2.3. Аналіз проблем та недоліків страхування врожаю в Україні

У довоєнний період розвиток страхування сільськогосподарських культур був одним із ключових аспектів росту агробізнесу, та стикався з численними викликами. Вирішення цих проблем має важливе стратегічне значення для економіки країни. Перелік цих проблем представлено на рисунку 2.7.

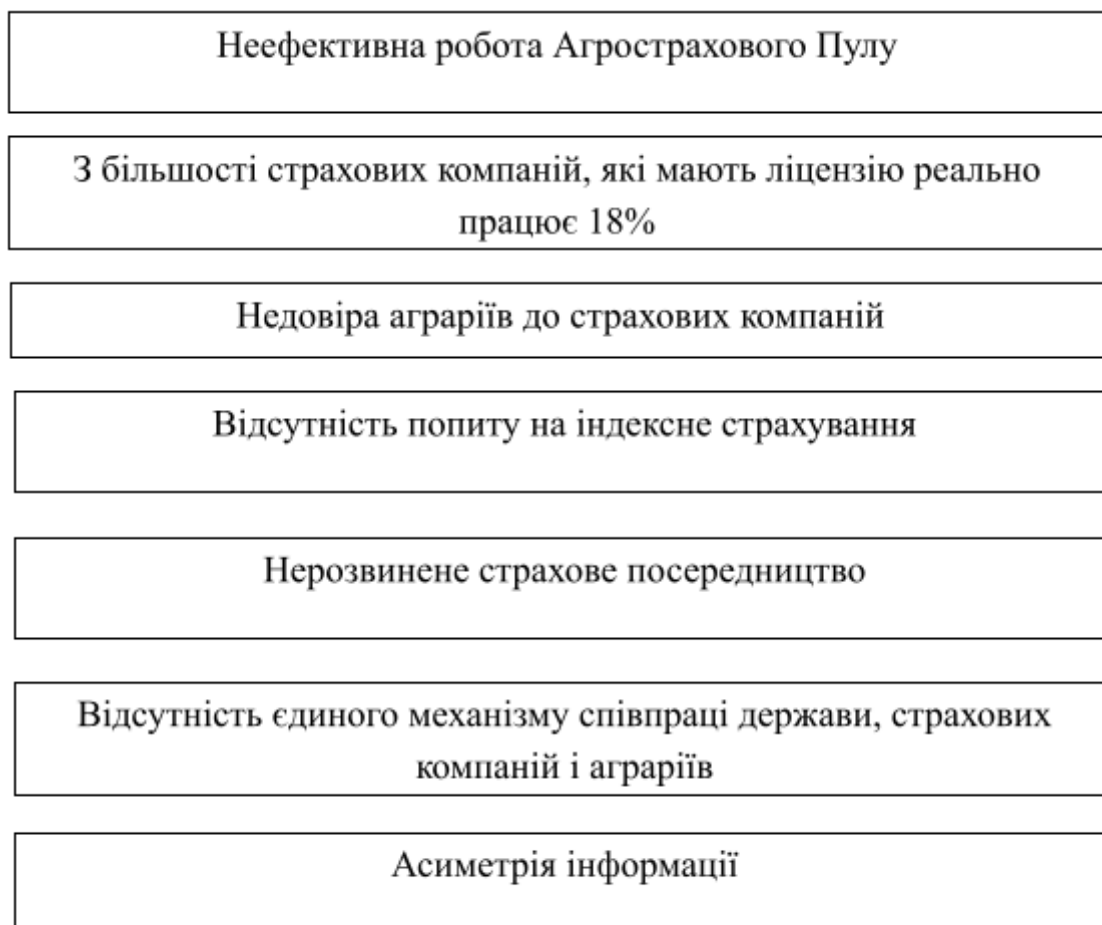

Рисунок 2.7 - Проблеми розвитку страхування сільськогосподарських культур[5]

Неефективне функціонування Агрострахового пулу виникає через недостатнє виконання ним ролі центральної керуючої організації. На 30 червня 2021 року в Україні функціонувало 260 страхових компаній, які

займаються страхуванням, за винятком страхування життя. З цих компаній лише 61 мають ліцензію на сільськогосподарське страхування, і з цієї кількості тільки 4 страхові компанії, які не є лідерами у сільськогосподарському сегменті, включені до Агрострахового пулу. Із 61 страхових компаній, які мають ліцензію на сільськогосподарське страхування, лише 14 активно працюють і подають інформацію. За словами Міжнародної фінансової корпорації (IFC), «спілкування з усіма компаніями, які отримали запит щодо надання даних, показало, що компанії, які не надали дані, переважно не здійснювали страхування сільськогосподарських ризиків в досліджуваній період.»

Це може пояснюватися тим, що ці компанії не надали інформацію до Нацкомфінпослуг або взагалі не займаються агрострахуванням. У будь-якому випадку, потрібно ставити під сумнів діяльність зазначених компаній, оскільки вони не навіть увійшли до ТОП-15 найбільших компаній, що займаються страхуванням сільськогосподарської продукції, згідно з даними журналу «TOPInsurance: рейтинг страхових компаній» за 2021 рік.

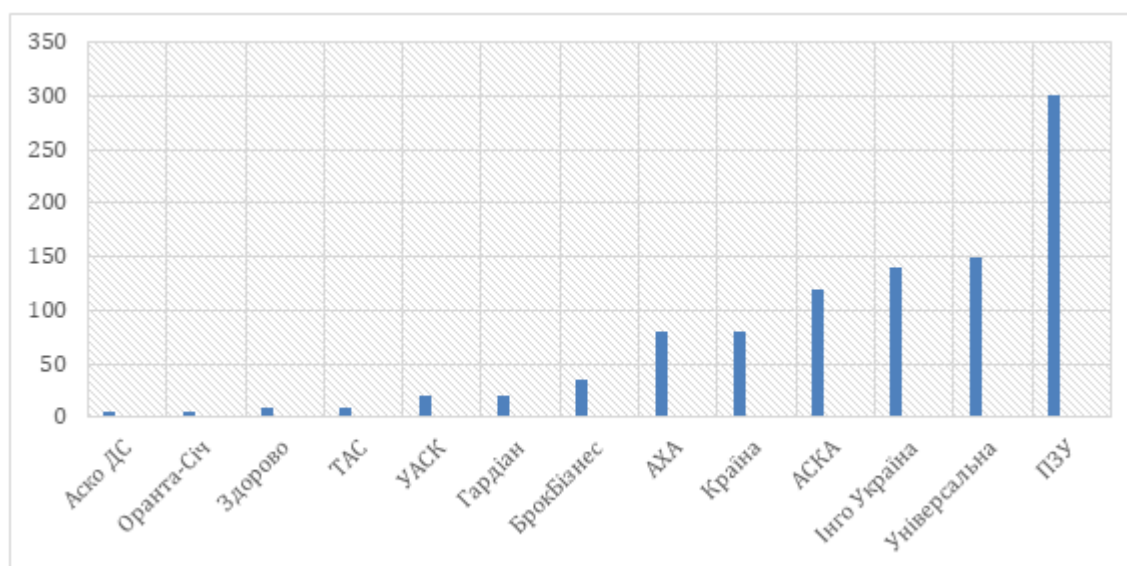

Рисунок 2.8. - Зміни в обсязі угод страхових компаній, які здійснюють страхування сільськогосподарських культур у 2021 році[17].

За поданою на рисунку 2.8 інформацією видно, що Страхова компанія «Брокбізнес» та Українська аграрно-страхова компанія (УАСК) не є лідерами у кількості угод у галузі агрострахування, навіть не дивлячись на їхнє членство в Агростраховому пулі.

Розмір виплат є показником реальної активності страхових компаній. У 2021 році лідером за обсягом виплат виявилася Страхова компанія «Брокбізнес», що свідчить про її готовність проводити виплати, навіть при невеликій кількості укладених договорів. У протилежному випадку, у компанії «Універсальна» спостерігається інша ситуація. Незважаючи на те, що ця страхова компанія зібрала найбільшу суму страхових премій (приблизно 109,5 мільйонів гривень) та уклала 152 договори на страхування сільськогосподарських культур, компанія «Універсальна» не проводила жодних виплат.(рис.2.9)

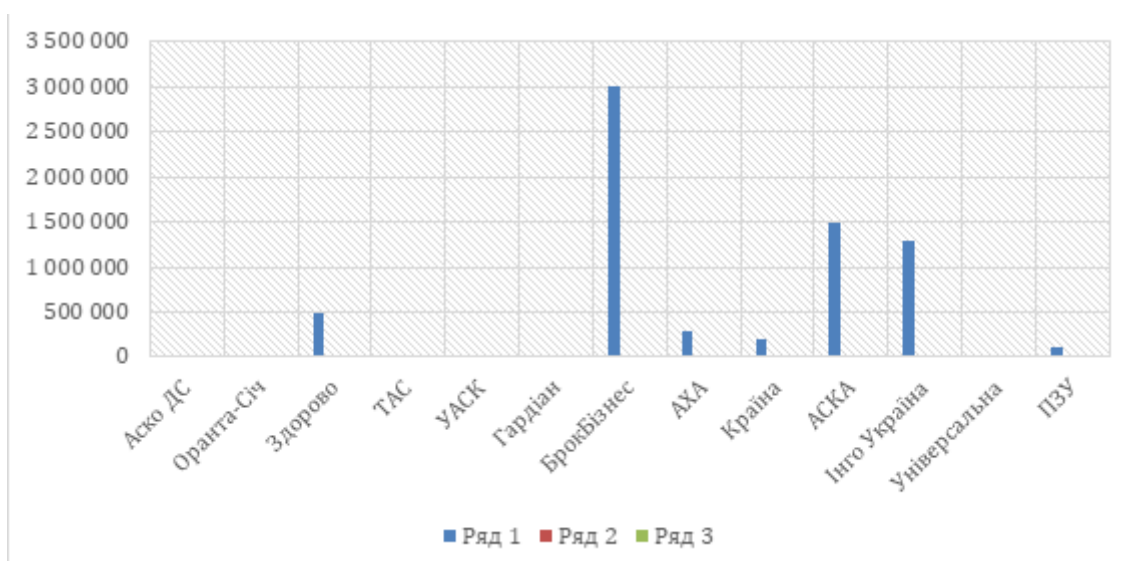

Рисунок 2.9 - Сума виплат зі страхування сільськогосподарських культур у розрізі страхових компаній у 2021 р.[17,18]

Ібрагім Габідулін, виконавчий директор страхового брокера Gras Savoye Ukraine, вказує, що під час створення Агрострахового пулу була віддана перевага чотирьом «сімейним компаніям» (СК «Брокбізнес», СК «Домінанта», Українська аграрно-страхова компанія, СК «Страхові

гарантії»), в той час як інші компанії, включаючи провідні гравців на ринку агрострахування, такі як «АСКА» та «Інго Україна», були поставлені в чергу для отримання ліцензій на обов'язкове агрострахування. Однак, з 2013 року і до сьогодні жодна з цих компаній, окрім тих, що вже були членами агрострахового пулу на момент його створення, так і не отримала відповідних ліцензій. Це може свідчити про те, що Агростраховий пул з самого початку може бути використаний для ховання можливих корупційних схем, а не для задоволення потреб аграрного ринку. Отже, Агростраховий пул може розглядатися як інструмент державного контролю над аграрним сектором, а не як засіб його розвитку.

Недовіра аграріїв до страхових компаній виникає через кілька причин[33]:

1. Складності та непрозорості надання страхових послуг, оскільки страхувальники не завжди розуміють умови договору.
2. Відсутність індивідуального підходу, оскільки страховики часто прагнуть отримати якнайбільше прибутку і не завжди враховують індивідуальні ризики.
3. Високої вартості страхових послуг для окремих страхувальників, що зменшує попит на них.

Проблеми, пов'язані із розвитком страхування сільськогосподарської продукції та державною підтримкою, можна побачити у таблиці 2.6. Проте багато експертів у сфері агрострахування вважають, що навіть при існуючій системі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, ця система не набула б значної популярності. Головні причини такого становища полягають у складному механізмі страхування, потребі в одноразовому внесенні 100% страхових премій та невизначеності для аграрних виробників щодо отримання повної суми субсидій, які належать їм, через певний час.

Таблиця 2.7 - Упорядкування ключових питань, пов'язаних із розвитком страхування ризиків сільськогосподарської продукції за підтримки держави[12]

Проблема	Пояснення
Відсутність стимулів для страхувальників	Можливість отримання іншої форми підтримки для фермерів, небезпека невиклати страхових премій через недостатнє фінансування програми підтримки, обмежена кількість страхових продуктів для
Відсутність стимулів для підвищення продуктивності сільськогосподарських підприємств	Методи розрахунку страхових виплат та премій не враховують сучасні технології виробництва.
Фінансова незбалансованість системи	Відсутність відповідності виділених коштів для підтримки потенційному ринку, недостатнє урахування регіональних особливостей, відсутність місцевого співфінансування.
Невисока якість страхового захисту	Великий ризик кумуляції сільськогосподарських ризиків, низька надійність страхових компаній, складнощі в перестрахованні.
Корумпованість і непрозорість системи	Невідомість процесу отримання державних субсидій, відсутність контрольних механізмів щодо виконання умов страхування з державною підтримкою.
Недостатньо розвинена статистична база в галузі сільськогосподарського страхування	Відсутність незалежних експертних оцінок, обмежена статистична інформація, великі адміністративні витрати

Затримка у відшкодуванні 50% витрат на страхові внески створює фінансову нестачу для сільськогосподарських товаровиробників. Під час посівної кампанії, коли агровиробники мають великі витрати, їм потрібно мати вільні кошти в розмірі 100% суми страхових внесків. Проте реальна

сума відшкодування, яку вони отримують пізніше, істотно менша за вартість фінансових ресурсів, які вони витрачають на сівбу.

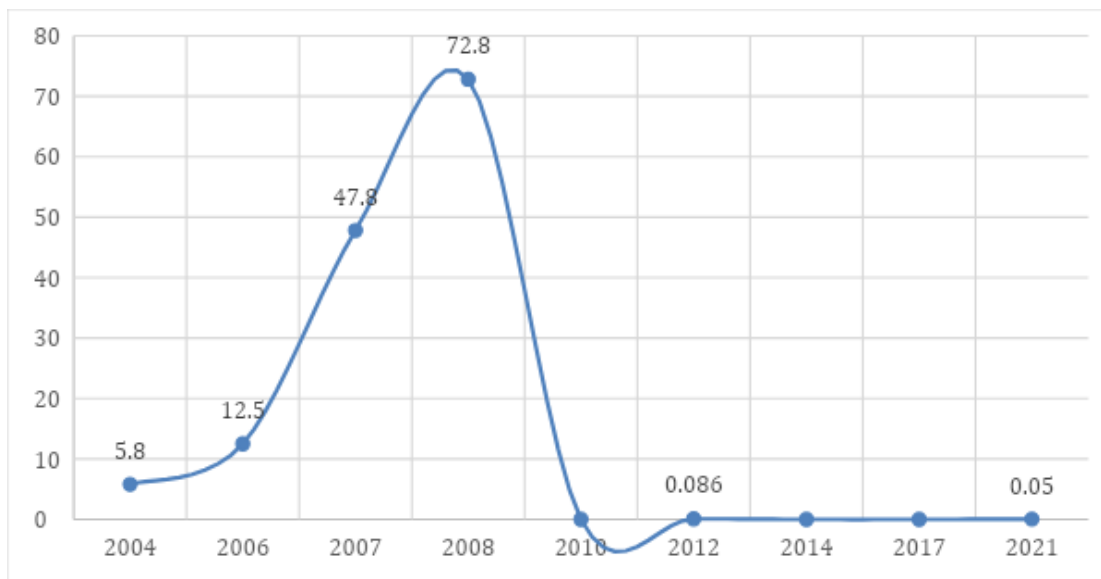

Рисунок 2.10 - Динаміка субсидій наданих державою для агрострахових компаній, млн. грн[36]

Один із найпопулярніших методів, яким уряди різних країн підтримують ринок агрострахування, полягає у субсидуванні страхових премій. З рисунку 2.10 можна відмітити, що протягом періоду з 2005 по 2008 роки державна підтримка агрострахових компаній зростала, але протягом періоду з 2009 по 2021 роки фінансування було виділено лише у 2012 році, коли був створений Агростраховий пул. Ця ситуація може свідчити про фактичну відсутність активної участі держави в розвитку ринку агрострахування в Україні.

Україна переважно використовує страхування від окремих ризиків, тоді як індексне страхування не є популярним через його високу вартість. Також відсутній налагоджений механізм співпраці між державою, страховими компаніями і сільськогосподарськими підприємствами. Держава не надає достатню підтримку аграріям, а у тих роках, коли виділялися бюджетні кошти, часто відбувалися випадки виведення коштів

або «відмивання грошей» через страхові компанії. Також недорозвинене страхове посередництво призводить до асиметрії інформації, що викликає проблеми, такі як моральна шкода, антиселекція та шахрайство.

Розглянемо переваги та недоліки декількох видів страхування сільськогосподарської продукції. Страхування від окремих ризиків, таких як град, буря і злива, є досить поширеним. Ставки платежів за цими ризиками можуть коливатися від 0,5% до 2,5% для кожного з них. У світовій практиці, град і буря розглядаються як комерційні ризики і зазвичай страхуються без державної підтримки. Ці ризики мають випадковий характер, не завдають катастрофічних збитків і обмежені територіально, що добре відповідає основам страхування. В Україні такий вид страхування успішно застосовується і є комерційним [9].

Цей вид страхування має свої переваги: страхування окремих ризиків можна віднести те, що воно є недорогим і дозволяє визначити збитки для кожного окремого поля. Це особливо рекомендується для страхування стратегічно важливих сільськогосподарських культур весняно-літнього періоду. Проте, є і недоліки цього виду страхування. Спочатку, захист надається лише від певних вибраних ризиків, а не від повного спектру можливих проблем. Крім того, цей вид страхування не субсидується державою, що може зробити його вибір менш вигідним для підприємців.

Комплексне страхування сільськогосподарських культур є важливою складовою агрострахового ринку в Україні і становить приблизно 30% загального портфеля страховиків. Цей вид страхування найчастіше використовується для зернових культур, таких як ярі і озимі, а також для посівів цукрового буряка, соняшнику та кукурудзи. Тарифні ставки для комплексного страхування коливаються від 3,55% на заході України до 9–14% на сході при базовій франшизі на рівні 30%.

Однак, комплексне страхування також має свої недоліки. Основним недоліком є те, що воно визначає тільки перелік ризиків, але не наводить

їхнього докладного трактування. Це може призвести до суперечок та незрозумілостей при визначенні страхового відшкодування. Також, складність визначення збитків від настання ризикової події є ще одним недоліком комплексного страхування. Щоб уникнути даної проблеми, потрібно застраховувати посіви від більшого спектру ризиків, але це може зробити страхування вищим за ціною. Застосування різних підходів для визначення страхової суми і різних рівнів франшизи також може ускладнити аналіз та оцінку діяльності страховика.

Загалом, комплексне страхування є ефективним, але дорогим видом страхування для сільськогосподарських товаровиробників і часто потребує субсидій держави. Його успішна реалізація вимагає розвинутої інфраструктури агрострахування та належної кількості висококваліфікованих спеціалістів у страховій галузі.

Страхування від повної загибелі озимих культур є одним з найбільш ефективних та простих страхових продуктів в Україні. Укладення договорів зазвичай відбувається після появи сходів культур та проведення страхового огляду. Зазвичай, такі договори повинні бути укладені до 1 грудня і забезпечують страхове покриття до моменту відновлення вегетації весною.

Основними перевагами цього виду страхування є низькі страхові платежі та простота умов страхування. У разі втрати врожаю, сільськогосподарське господарство може швидко отримати страхову компенсацію та вчасно здійснити пересів полів.

Для сільськогосподарських товаровиробників також доступне страхування від повної або часткової загибелі озимих культур на зимовий період. Однак, відмінністю цього страхового продукту є принципи врегулювання збитків. Загибель більше 50% рослин на окремому полі вважається частковим збитком, і виплата страхового відшкодування регулюється за відповідною таблицею, яка включена до страхового

договору. Наприклад, загибель 60% рослин прирівнюється до збитку в 50% від страхової суми. Такі таблиці збитків розраховуються індивідуально кожною страховою компанією.

Основними проблемами цього страхового продукту є застосування франшизи та обмеження, коли він є найбільш доцільним для виробників, які не бажають проводити роботи з підсіву або пересіву в разі загибелі більше ніж 50% рослин [10].

Індексне страхування є відносно новим методом страхування, який може викликати інтерес серед сільськогосподарських товаровиробників завдяки своїм низьким тарифним ставкам та відповідно невеликим страховим внескам.

Суть індексного страхування урожаю полягає в тому, що страхувальник має право на страхову компенсацію, якщо фактичний показник (індекс), який гарантується договором страхування для конкретної географічної зони, де розташовані поля страхувальника, виявиться меншим за гарантований.

Переваги і недоліки страхування сільськогосподарських культур за допомогою погодних індексів можна розглянути так:

Переваги:

- Немає потреби оцінювати фактичні збитки на господарстві.
- Страхування спрямоване на випадки неврожаю, а не наслідки інших подій.
- Підходить для невеликих господарств і початківців-фермерів без необхідності маючи тривалу історію вирощування культур.
- Знижений ризик зловживання системою.
- Швидке страхове відшкодування, яке може бути виплачено протягом 15-45 днів після закінчення страхового періоду.

Недоліки:

- Власник страхового полісу може отримати страхове відшкодування, яке не завжди відповідає фактичним збиткам.
- Потребує доступних та надійних даних для всіх учасників страхування.
- Вимагає наявності кваліфікованих кадрів та досвіду у роботі з подібними страховими продуктами.
- Потребує фінансування значних збитків.
- Супровідний моніторинг призводить до додаткових витрат.

РОЗДІЛ III. Перспективи розвитку страхування врожаю в Україні

3.1. Перспективи впровадження нових страхових продуктів

Для вирішення вищезазначених проблем перш за все потрібно визначити роль держави на ринку страхування сільськогосподарських культур. Агροстрахування повинно базуватися на партнерстві між державою та приватним сектором, що допоможе державі знизити витрати та підтримати виробництво пріоритетної сільськогосподарської продукції через субсидії. Найоптимальнішим підходом для України є активна участь держави у розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції, максимально використовуючи можливості приватного сектору. Це допоможе ефективно реалізувати Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» та зменшити фінансове навантаження на сільськогосподарів. Також, рекомендується провести реструктуризацію Агροстрахового пула, змінити його керівництво та чітко визначити його повноваження та обов'язки. У сучасних умовах розвитку України, важливим етапом є модернізація ринку страхування сільськогосподарських культур за допомогою впровадження інновацій (див. рис. 3.1).

З використанням робототехніки можна досягти двох головних користей для аграріїв та страховиків. З одного боку, це сприятиме зниженню ризиків і відповідно зменшенню страхових премій, що може бути привабливим для фермерів. З іншого боку, вона спростить процес оцінки збитків та розрахунку страхового відшкодування, що збільшить довіру потенційних клієнтів до страховиків.

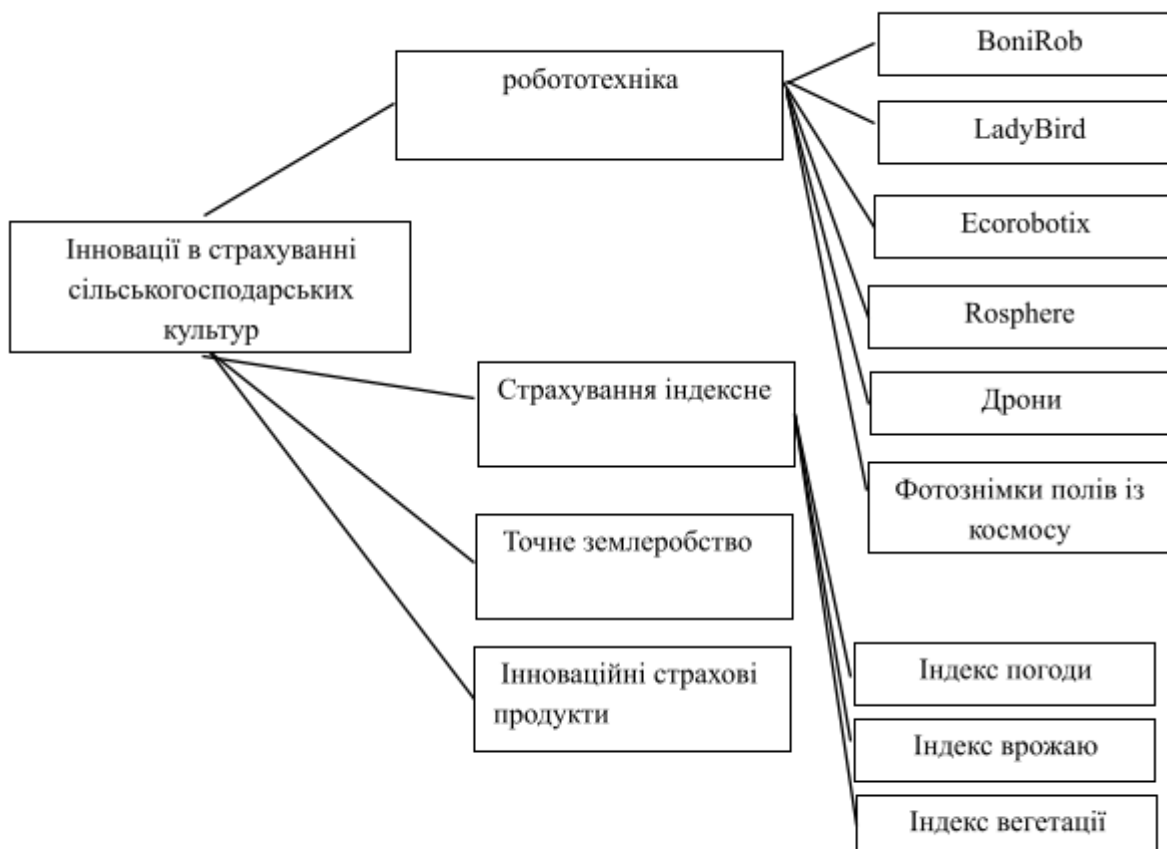

Рисунок 3.1- Інновації в страхуванні сільськогосподарських культур[11]

Розглянемо приклади використання інновацій у сільському господарстві:

1. BoniRob - цей великий сільськогосподарський робот в автоматичному режимі виявляє бур'яни та ефективно їх знищує, що допомагає зменшити ризики втрат рослин і, як наслідок, знизити страхові премії.

2. Ladybird - цей пристрій може автоматично виявляти овочі на грядці, відстежувати ріст сільськогосподарських культур і навіть видаляти бур'яни за допомогою спеціальних маніпуляторів.

3. Ecorobotix - цей робот за допомогою спеціальних пристроїв-рук покриває бур'ян пестицидом у невеликих дозах, що допомагає зменшити витрати та кількість використовуваних пестицидів.

4. Rosphere - цей робот використовується для вимірювання екологічних показників на грядках та місцях збору врожаю.

5. Дрони використовуються для моніторингу страхованих земельних ділянок та управління ризиками у сільському господарстві, що дозволяє покращити якість роботи та збільшити продуктивність завдяки регулярному спостереженню та аналізу інформації.

6. Супутникові знімки, надані компанією Planet, дозволяють українським аграріям здійснювати щоденний глобальний моніторинг стану рослин і земельного фонду.

Індексне страхування, як було вже зазначено вище, це форма страхування, яка охоплює ризик втрати врожаю конкретної сільськогосподарської культури, враховуючи середні натуральні показники її врожайності на визначеній території протягом попередніх п'яти маркетингових періодів. Основними перевагами індексного страхування є його прозорість, зрозумілість та відносно низька ціна. Зазвичай використовуються такі підходи:

- Страхування на основі індексу погоди - це перспективний метод, однак в Україні його не використовують через недостатнє матеріально-технічне забезпечення метеорологічних станцій.

- Страхування на основі регіонального індексу врожайності - цей метод дозволяє знизити адміністративні витрати та вартість страхування, проте він може призвести до невикплати компенсацій через локальні ризики, які не є загальними для всього регіону, і це може бути не вигідним для підприємств з вищою врожайністю, ніж середня по регіону.

- Страхування на основі індексу вегетації - це більш складний метод, який використовує кількісний показник фотосинтетичної активної біомаси, і він менше поширений порівняно з іншими методами.

Технологія точного землеробства в Україні впроваджується нещодавно. Завдяки використанню цієї технології сільськогосподарські підприємства можуть проводити картографування врожайності, оптимізувати використання насіння та добрив, виконувати агрохімічний аналіз ґрунту, що може сприяти зниженню страхових тарифів для сільськогосподарських культур і зробити їх більш привабливими для страхування.

У сучасному ринку сільськогосподарського страхування страхові компанії активно встановлюють партнерські відносини з International Finance Corporation (IFC) та аграріями для збереження своєї конкурентоспроможності. Наприклад, компанія страхування «АХА» в рамках співпраці з IFC та АТ «Креді Агріколь Банк» розробила продукт під назвою «Ваш урожай – наша турбота». Це проста та зрозуміла комплексна програма, призначена для допомоги малим та середнім сільгоспвиробникам у захисті їхніх врожаїв. Окрім багаторічного страхування від різних ризиків, ця програма також пропонує спеціальні пільгові умови для користувачів протягом трьох років, консультативну підтримку та можливість участі у тренінгах з питань страхування та впровадження сучасних сільськогосподарських технологій.

За допомогою впровадження вищезазначених інновацій також можна вирішити проблему нерівності інформації, а також за допомогою розрізнення страховиків та встановлення індивідуальних тарифів відповідно до рівня ризику, проведення постійного моніторингу страхованих об'єктів та застосування санкцій за порушення, наприклад, штрафів.

Зростаючі виклики, такі як зміна клімату, нестабільність на ринку та еволюція сільськогосподарських методів, роблять сільськогосподарське страхування надзвичайно важливим.

Технології, такі як Інтернет речей (IoT), штучний інтелект і інші веб-платформи, можна активно використовувати для збільшення ринку агрострахування. Вони дозволяють вчасно виявляти хвороби та шкідники у посівах, прогнозувати погодні умови, збирати та аналізувати дані про посіви та тваринництво. За допомогою сенсорів та IoT-пристроїв можна встановити моніторинг за умовами вирощування культур та станом тварин. Системи IoT збирають дані про температуру, вологість, рівень опадів, рівень родючості ґрунту та інші параметри, які важливі для оцінки ризику втрат врожаю чи проблем в тваринництві.

Використання сучасних технологій дозволяє отримувати точні прогнози погоди на основі даних зі супутників та метеорологічних станцій. Це допомагає сільським господарям підготуватися до можливих негод та ризиків. Штучний інтелект та аналітика даних використовуються для обробки та аналізу великих обсягів інформації, що збираються з різних джерел. Це дозволяє страховим компаніям оцінити ризики та розробити індивідуальні тарифи для сільськогосподарських виробників на основі їхньої конкретної ситуації. Системи машинного навчання можуть виявляти ризики та шкідників на посівах за допомогою аналізу зображень, збираючи дані з камер та дронів. Це дозволяє фермерам приймати швидкі та ефективні заходи для захисту своїх посівів [8].

Отже, сучасний ринок страхування сільськогосподарських культур потребує перетворень, зокрема, впровадження інновацій та вирішення традиційних проблем, таких як нерівність інформації, і, що ще важливіше, розвиток механізму державно-приватного партнерства. За допомогою впровадження вказаних у дослідженні рекомендацій вдасться покращити ринок страхування сільськогосподарських культур, зокрема, і сектор

сільського господарства в цілому. Оскільки аграрний сектор в Україні має найбільший потенціал для розвитку, піднесення його може стати каталізатором виходу економіки України з кризи та сприяти подальшому її розвитку.

Впровадження нових страхових продуктів для страхування сільськогосподарської продукції відкриває широкі перспективи та може призвести до численних переваг для всіх учасників аграрного сектору. Ось деякі із можливих перспектив [4]:

1. **Захист від ризиків:** нові страхові продукти можуть допомогти сільськогосподарським виробникам захистити свої посіви та тваринництво від різноманітних ризиків, таких як погодні умови, епідемії, шкідники та інші.

2. **Збільшення стійкості:** страхування допомагає зменшити фінансові втрати в разі виникнення негоди або інших негативних подій. Це робить сільськогосподарську діяльність менш ризикованою і сприяє стабільності у галузі.

3. **Залучення інвестицій:** розвиток нових страхових продуктів може привернути інвесторів до аграрного сектору. Інвестори більше зацікавлені у проектах та підприємствах, які мають страховий захист, оскільки це зменшує ризик їхніх інвестицій.

4. **Стимулювання інновацій:** щоб розробляти нові страхові продукти, необхідно впроваджувати інноваційні рішення та технології. Це може сприяти розвитку нових агротехнологій, методів обробки ґрунту та ефективніших практик вирощування.

5. **Підтримка малого та середнього бізнесу:** страхування сільськогосподарської продукції може стати доступним для малих та середніх сільськогосподарських підприємств завдяки розвитку більш гнучких і економічно вигідних страхових продуктів.

6. **Зменшення соціального впливу негод:** страхові виплати можуть допомогти сільським громадам відновити свої господарства та підтримати економіку регіону після природних катастроф.

7. **Підвищення продуктивності:** захищаючи свої інвестиції та активи через страхування, сільськогосподарські виробники можуть бути більш смілими у використанні сучасних технологій та методів, що підвищують продуктивність та якість продукції.

8. **Розвиток ринку страхування:** розширення страхового ринку в сільському господарстві створює нові можливості для страхових компаній

та фінансових установ, що спеціалізуються на агрострахуванні. Це може призвести до зростання конкуренції на ринку, що, в свою чергу, спонукатиме страхові компанії до подальшого розвитку і вдосконалення своїх продуктів та послуг.

9. **Збільшення довіри:** надійне страхування сприяє збільшенню довіри сільськогосподарських виробників до страхових компаній і ринку загалом. Це може створити позитивний ефект, оскільки більше фермерів та аграріїв будуть готові використовувати страхові послуги.

10. **Поліпшення ресурсного використання:** захищаючи посіви та тваринництво від негод та ризиків, сільськогосподарські виробники можуть бути більш обережними та ефективними у використанні ресурсів, таких як вода, добрива та енергія.

11. **Збереження природних ресурсів:** страхування може допомогти зменшити відходи та втрати продукції після негод та екологічних катастроф. Це сприяє збереженню природних ресурсів та довкілля.

Узагальнюючи, впровадження нових страхових продуктів для сільськогосподарської продукції може сприяти розвитку стійкого та ефективного аграрного сектору, який здатен впоратися з різноманітними

викликами та ризиками. Це може мати позитивний вплив на економіку, соціальний розвиток та довкілля у регіонах, де сільське господарство є важливою галуззю.

3.2. Роль держави у розвитку страхування врожаю

Державна підтримка в агрострахуванні має важливе значення для забезпечення стійкості аграрного сектору, збереження врожаю та підтримки здатності сільськогосподарських підприємств до конкуренції на ринку. Державна підтримка в агрострахуванні є важливим стимулом для розвитку сільського господарства. Страхування дає змогу зменшити ризики та витрати на збереження врожаю, забезпечуючи збільшення валового доходу фермерів. Це допомагає зберегти їхній бізнес та збільшити його продуктивність, що в свою чергу підвищує рівень зайнятості на селі та забезпечує зростання ВВП країни.

Агрострахування регулюється Конституцією України, Цивільними кодексом, Господарським кодексом, Законом України «Про страхування», Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», Постановою КМУ «Про затвердження Порядку надання державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції» від 12.02.2022 року.

Відносини у галузі страхування сільськогосподарської продукції регулюються законодавством України, зокрема Конституцією, Цивільним кодексом та Законами «Про страхування» і «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». Також, ці відносини підпорядковані законам про Державний бюджет України на відповідний рік та нормативно-правовим актам, які прийняті у відповідності до цих законів. Група нормативних актів, які регулюють

страхування сільськогосподарської продукції, включаючи те, яке здійснюється з державною підтримкою, входить у сферу аграрного права. Ця група нормативних актів є частиною інституту аграрного права, який визнається як важлива складова системи регулювання відносин у сільському господарстві України, зокрема інституту державної підтримки сільського господарства України.[19,31,22]

Сам механізм державної підтримки полягає в частковій компенсації суб'єкту господарювання страхового платежу (премії) страховику. Компенсація може надаватись тільки у розмірі до 60% від страхових платежів. В бюджет 2021 року було виділено 621 млн. гривень на покриття страхових платежів. Притому в Україні на 2021 припадає 42,4 млн га земель сільськогосподарського призначення з яких приблизно 6% було застраховано. Тобто виділених бюджетних коштів явно недостатньо, проте сама поява субсидування страхових платежів може зацікавити аграрні підприємства до страхування [17].

Крім того, у системі державної підтримки агрострахування важливу роль відіграє Національний банк України. Він має право встановлювати вимоги до страхових компаній, які здійснюють або планують здійснювати страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. Також Національний банк може встановлювати додаткові вимоги до цих компаній, включаючи питання фінансової стійкості, перестрахування ризиків, утримання та обліку договорів страхування.

Розподіл коштів з державного бюджету для компенсації страхових платежів між сільськогосподарськими товаровиробниками здійснюється центральним органом виконавчої влади, що відповідає за аграрну політику, пропорційно до розміру страхових платежів, сплачених страхувальниками страховим компаніям відповідно до умов укладених страхових договорів, що стосуються конкретних сільськогосподарських ризиків у відповідному бюджетному році.

Відповідно до положень статті 26 Закону «Про порядок надання фінансової підтримки», Міністерство сільського господарства має право публікувати список страховиків, які мають право на здійснення страхування сільськогосподарської продукції з участю державної підтримки. Ці страховики повинні також мати ліцензію на проведення страхування сільськогосподарської продукції та відповідати вимогам Закону України «Про страхування» і додатковим вимогам, які встановлені нормативно-правовими актами Національного банку України. Зараз, вимоги НБУ до таких страховиків знаходяться в процесі розробки [21].

При розгляді розвитку агрострахування в Україні важливо провести дослідження інших країн в яких агрострахування є на високому рівні, а також мали схожі з Україною умови розвитку. Це необхідно для врахування розвитку законодавчої бази, особливостей страхових продуктів, та ризик-менеджменту в сільському господарстві на національному рівні. Державна підтримка аграрного страхування у Франції компенсує 70% вартості страхового полісу. Сама система складається з трьох рівнів: на першому рівні агропідприємство отримує допомогу в фінансуванні методів зниження ризику, на другому рівні збитки покриваються субсидованим мультиризиковим кліматичним страхуванням для фермерів, які обрали страхування, на третьому рівні при значних збитках держава надає допомогу навіть не застрахованим підприємствам проте компенсація не перевищує 45%. Державна підтримка в Польщі передбачає компенсацію 65% вартості полісу, при тому діють обмеження на поліси щодо страхового тарифу. Якщо страховий тариф перевищує нормативне значення, то пропорційно зменшується субсидування полісу. В Польщі страхування врожаю є де-юре частково обов'язкове: агропідприємство зобов'язане застрахувати не менш 50% земель, проте якщо відмовиться то має сплатити 2 євро в еквіваленті за

кожен не застрахований гектар. Це не значна сума, тож де-факто страхування врожаю є добровільним [33].

Враховуючи іноземний досвід, можна стверджувати що українська програма підтримки аграрного страхування має схожий механізм дії як в країнах Європейського Союзу, проте недостатньо юридично сформована. Зокрема, необхідно встановити ліміти щодо франшизи та страхового тарифу полісів які будуть субсидуватись урядом. Також, враховуючи недостатність суми що субсидує страхування врожаю, варто визначити пріоритетність об'єктів субсидування. Найбільш важливо субсидувати саме агропідприємства що займаються діяльністю в зоні високого кліматичного ризику, підприємства які займаються більш ризиковими видами діяльності, наприклад: садівництво, овочівництво, а також ті підприємства які постраждали в результаті воєнних дій. Також по мірі зростання бюджетних надходжень необхідно збільшувати субсидування полісів агрострахування. Але при тому варто зазначити що низька популярність страхування серед фермерів та агропідприємств є в першу чергу через: відсутність страхової культури, недовіри до страховиків, не розуміння сутності ризику та ігнорування управління ризиками. Тож, для розвитку агрострахування державі варто не тільки субсидувати поліси, але й сприяти довірі фермерів до страховиків.

Учасниками відносин у сфері страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою виступають такі суб'єкти: страхувальники, страховики, центральний орган виконавчої влади, відповідальний за формування та впровадження державної аграрної політики (Міністерство сільського господарства), та Національний банк України. Згідно з законом, страхувальниками можуть бути сільськогосподарські товаровиробники, у тому числі фермерські господарства та колективні сільськогосподарські підприємства, які визнані страхувальниками відповідно до відповідних законів.

Наявні певні вимоги до страховиків, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. Це включає умови отримання ліцензії на цей вид страхування, дотримання вимог законодавства та відповідність нормативно-правовим актам Національного банку України. Страховики, які проводять страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, зобов'язані вести докладний облік страхових договорів відповідно до вимог, встановлених нормативно-правовими актами Національного банку України.

Усі укладені, продовжені або розірвані страхові договори, а також виплати або відмови у виплаті страхового відшкодування обов'язково повинні бути зареєстровані страховиками і подані до центрального органу виконавчої влади, який відповідає за аграрну політику, згідно з встановленим порядком. Важливо відзначити, що Закон № 1601 скасував приписи, які регулювали створення та діяльність Аграрного страхового пулу, оскільки цей механізм виявився неефективним та неспроможним виконувати свої функції.

Щодо Міністерства сільського господарства, цей центральний орган виконавчої влади має право визначати перелік видів сільськогосподарської продукції та сільськогосподарських страхових ризиків, щодо яких проводиться страхування з державною підтримкою на певний бюджетний період. Також Міністерство сільського господарства публікує список страховиків, які мають право на страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою.

У Верховній Раді України в даний момент зареєстрований законопроект під номером 8025, який стосується внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства та експорту агропродукції під час воєнного стану. Зазначений законопроект передбачає наступне[18]:

а) Введення окремої форми державної підтримки для капітального будівництва експортної інфраструктури, включаючи субсидування частини плати та процентів за кредитами.

б) Встановлення окремого виду державної підтримки для оновлення флоту зерновозів, зернових контейнерів, обладнання для навантаження та розвантаження.

в) Запровадження страхування об'єктів зберігання та переробки сільськогосподарської продукції від ризиків, пов'язаних із бойовими та воєнними діями.

Експерт А.М. Земко висловила думку, що прийняття цього законопроекту сприятиме великій підтримці вітчизняних агровиробників, які стикнулися з високими ризиками в сучасних умовах. Ця ініціатива також покращить ситуацію щодо експорту української аграрної продукції і може привернути міжнародну допомогу [24].

З цього приводу можна погодитися з тим, що агрострахування має виконувати не лише роль відшкодування завданих аграріям збитків, але також стати джерелом фінансових резервів для держави. Це надасть можливість використовувати накопичені кошти для потреб оборони та відновлення економіки в разі потреби. Тому вже на сьогодні важливо страхувати сільськогосподарську власність, життя та здоров'я людей від ризиків, пов'язаних з воєнними подіями.

Під час розробки нових інноваційних підходів до страхування сільськогосподарських ризиків держава повинна враховувати наступні умови з метою створення економічно стабільної, соціально справедливої та ефективної системи страхування сільськогосподарських ризиків в країні:

1. Збереження недисторсійних впливів на ринкові механізми.
2. Забезпечення того, щоб страхові тарифи та відшкодування відповідали потребам страхувальників.

3. Виключення можливості компенсації втрат, зумовлених некоректними виробничими рішеннями через страхування.
4. Створення зрозумілих, доступних та прозорих страхових схем з чітким механізмом реалізації.
5. Суворий нагляд за виконанням умов страхування, особливо в разі державної субсидії.
6. Здійснення страхування лише для культур, виробництво яких є прибутковим у конкретному регіоні.
7. Заохочення держави відігравати провідну роль у створенні необхідної правової, організаційної і економічної інфраструктури.
8. Здійснення апробації нових страхових схем і методів в пілотних регіонах.
9. Чіткий розподіл між ризиками катастрофічного характеру і тими, які підлягають страхуванню.
10. Здійснення страхування за добровільною участю, де сільськогосподарські товаровиробники самостійно обирають найкращий інструмент страхового захисту.

Узагальнюючи, сучасне законодавство у сфері агрострахування покликане забезпечити більшу лібералізацію ринку та розширити можливості страхування. Наприклад, на державну підтримку можуть претендувати не лише посіви та врожай сільськогосподарських культур, а також багаторічні насадження, сільськогосподарські тварини та дохід від реалізації сільськогосподарської продукції. Важливою інновацією є можливість укладення договорів страхування для різних видів сільськогосподарських ризиків. Це стимулює більший розвиток агрострахування та забезпечує захист сільськогосподарських виробників. У меті втілення цих положень у життя, працює робоча група при Міністерстві сільського господарства над розробкою відповідного порядку та умов для надання державної підтримки страхуванню

сільськогосподарської продукції. Наразі, увага спрямована на виділення фінансових коштів для страхування озимої пшениці на період зимового відпочинку, на 2021 рік було передбачено виділення 50 мільйонів гривень з державного бюджету для цього.

Щоб розширити можливості страхування для агробізнесу, у липні 2021 року Верховна Рада прийняла новий варіант Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», який відомий як Закон № 4391 [22].

Згідно з положеннями цього закону, страхові компанії можуть отримувати компенсацію від держави до 60% від вартості страхового випадку. Механізм функціонує наступним чином:

- Сільгоспвиробник укладає договір із страховиком.
- У випадку настання страхового випадку, страхова компанія виплачує гроші аграрію.
- Після цього страховик звертається до Мінагрополітики України та повертає собі до 60% вартості виплачених коштів.

Цей механізм створює «win-win» ситуацію: страхові компанії з державною підтримкою можуть запропонувати вигідніші умови страхування для агробізнесу, а виробники сільськогосподарської продукції мають можливість страхувати ризики, що підтверджує їхню активність та впевненість. Це сприяє активному функціонуванню економіки та приносить державі податкові доходи.

3.3. Можливості співпраці страхових компаній з аграрними виробниками

Співпраця страхових компаній з аграрними виробниками базується на різноманітних можливостях, які можуть виникнути в процесі

страхування сільськогосподарських ризиків. Важливим є ефективне вирішення викликів, які ставлять під загрозу розвиток агробізнесу та економіки країни в цілому. Розглянемо основні можливості співпраці.

Співпраця між страховими компаніями та аграрними виробниками може виявитися важливим інструментом для розширення страхового покриття для сільськогосподарських підприємств. Цей процес може включати в себе ряд аспектів, спрямованих на покращення захисту аграрних виробників від різноманітних ризиків. Розглянемо ці аспекти більш детально[11]:

- Однією з ключових складових може бути розширення страхового покриття на врожай. Це включає в себе захист від природних лих, таких як засуха, повінь, град, та інших факторів, що можуть негативно впливати на виробництво сільськогосподарської продукції.

- Страхування тварин. Співпраця дозволяє розглядати можливість страхування тварин, яке охоплює ризики, пов'язані зі здоров'ям та втратою тваринного стада. Це може включати захист від хвороб, травм та інших страхових випадків.

- Страхування обладнання. Страхові компанії можуть надати можливість аграрним виробникам страхувати своє обладнання від ризиків поломки, крадіжок чи інших збитків. Це важливо для забезпечення неперервності виробництва та зниження фінансових втрат.

- Інші сільськогосподарські ризики. Співпраця може також включати розгляд різних інших ризиків, таких як погодні катаклізми, епідемії, пожежі та інші події, які можуть впливати на сільськогосподарське виробництво.

- Інноваційні підходи. Сприяючи інноваційним підходам, співпраця може стимулювати використання новітніх технологій, таких як дистанційне зондування, для оцінки ризиків та швидкого реагування на можливі страхові випадки. Результатом цієї співпраці є створення

комплексного страхового покриття, яке охоплює різні аспекти сільськогосподарського виробництва. Це може допомогти аграріям зменшити фінансовий ризик та забезпечити стабільність в умовах невизначеності, що є критично важливим для їхнього успішного функціонування та розвитку.

Посіви аграрної продукції піддаються ризику збитків внаслідок природних факторів. Страхування врожаю надає аграріям фінансовий захист у випадку неврожаю або зниження врожаю через негативні погодні умови. Для фермерів, які утримують тварин, страхування може покривати втрати від хвороб, епідемій або інших негараздів. Це дозволяє зменшити фінансовий ризик, пов'язаний з втратою худоби або птахів. Страхування сільськогосподарського обладнання відшкодовує витрати на ремонт чи заміну у випадку пошкодження чи втрати обладнання, допомагаючи зменшити фінансовий тиск на аграріїв. Страхування відповідальності може захистити аграріїв від фінансових втрат, які можуть виникнути внаслідок непередбачуваних подій, таких як шкода від виробничої діяльності чи травми працівників. Введення спеціалізованих страхових продуктів для аграрного сектору, таких як страхування агротехніки чи технологічних інновацій, може допомогти аграріям зменшити ризик втрат в результаті технічних невдач чи несприятливих технологічних умов. Спеціальне страхування для відкритих полів може покривати ризики, такі як пожежі, град або повені, що можуть призвести до значних фінансових втрат для аграріїв.

Ефективне використання технологій для автоматизації процесів управління страховими полісами може допомогти зменшити адміністративні витрати для страховиків, що в свою чергу може призвести до зниження страхових внесків для аграріїв. Загальною метою є створення комплексної системи страхування, яка покриває різні аспекти

сільськогосподарської діяльності та допомагає аграріям зменшити фінансові ризики.

Розробка інноваційних страхових продуктів, таких як використання даних з супутників та сучасних технологій для оцінки ризиків, може поліпшити точність страхових виплат та забезпечити ефективнішу співпрацю.

1. Супутниковий моніторинг ризиків. Використання даних з супутників для оцінки ризиків в сільському господарстві дозволяє страховим компаніям отримувати точні і актуальні дані щодо стану посівів, ґрунту та погодних умов. Це допомагає у покращенні прогнозування ризиків і раціональному визначенні страхових тарифів.

2. Технології інтернету речей (IoT). Використання сенсорів та IoT-технологій для моніторингу стану обладнання, врожаю, рослин і тварин дозволяє страховим компаніям забезпечити реальний час зібраних даних. Це сприяє підвищенню точності страхових виплат та ефективному управлінню ризиками.

3. Метеорологічні моделі та аналізи. Використання сучасних метеорологічних моделей та аналізів дозволяє страховим компаніям прогнозувати негативні погодні умови та їхні можливі впливи на виробництво. Це допомагає вчасно реагувати на можливі ризики та зменшує ризик страхових виплат.

4. Страхування за витратами. Введення інноваційних продуктів, таких як страхування за витратами, дозволяє аграріям отримувати відшкодування не лише в разі втрати врожаю, але й при певних виробничих витратах, пов'язаних із страховим випадком.

5. Ефективне використання блокчейн-технологій. Впровадження блокчейн-технологій у страхування може покращити прозорість та відстежуваність страхових угод, що сприяє підвищенню довіри між сторонами та зменшенню можливостей для шахрайства.

6. Страхування відкритих полів на основі даних з супутників. Використання супутникових даних для створення страхових продуктів, спеціалізованих на ризиках, пов'язаних з відкритими поліми, такими як пожежі, град чи повені.

7. Страхування відповідальності за сільськогосподарську діяльність. Розробка страхових продуктів, які покривають відповідальність аграріїв за можливі збитки, пов'язані з їхньою виробничою діяльністю, що дозволяє захистити їх від фінансових втрат.

Інноваційні страхові продукти дозволяють адаптуватися до сучасних викликів та ефективно враховувати різноманітні ризики, що може сприяти сталому розвитку аграрного сектору.

Залучення нових гравців у сільськогосподарське страхування:

- Стимулювання інновацій. Страхові компанії, які впроваджують інноваційні рішення та технології, можуть бути залучені за допомогою фінансових стимулів, конкурсів або грантів. Це сприятиме залученню компаній, які активно вкладають у розвиток та модернізацію галузі.
- Сприяння стартапам. Підтримка та сприяння стартапам в галузі сільськогосподарського страхування може залучити нові, амбіційні компанії, які принесуть свіжі погляди та інноваційні підходи до ринку.
- Партнерства з технологічними Компаніями. Співпраця із технологічними компаніями, які вже мають досвід у розробці інноваційних рішень для фінансового сектору, може прискорити впровадження нових технологій у сільськогосподарське страхування.
- Форуми та конференції. Організація форумів та конференцій, спеціалізованих на сільськогосподарському страхуванні, може створити платформу для обміну ідеями та привернення уваги нових гравців у галузь.

- Легше ліцензування. Спрощення процесу отримання ліцензій для сільськогосподарського страхування може підштовхнути нові компанії вступити на ринок та розширити його.
- Консультації та підтримка. Забезпечення нових гравців інформаційними ресурсами, консультаціями та підтримкою у вирішенні різних аспектів сільськогосподарського страхування може зробити вхід на ринок менш ризикованим.
- Регуляторні зміни. Впровадження регуляторних змін, спрямованих на підтримку нових учасників ринку, може створити більш сприятливе середовище для розвитку сільськогосподарського страхування.
- Рекламні та освітні кампанії. Проведення рекламних та освітніх кампаній, спрямованих на підвищення свідомості нових гравців про можливості та переваги участі в сільськогосподарському страхуванні.
- Створення кластерів. Формування страхових кластерів або об'єднань може створити спільні ініціативи та ресурси для нових учасників, що полегшить їхнє входження на ринок. Загальна мета полягає в тому, щоб створити умови для активного залучення нових гравців, що сприятиме розвитку і конкуренції в галузі сільськогосподарського страхування.

Умови війни визначаються підвищеними ризиками та невизначеністю, але незважаючи на це, існують певні можливості для співпраці страхових компаній із сільськогосподарськими виробниками. Страхові компанії можуть пропонувати аграрним виробникам поліси, спрямовані на зменшення фінансових ризиків у воєнний період.

Спочатку, це може включати страхування майна, таке як сільськогосподарська техніка та будівлі, з метою покриття можливих збитків від воєнних подій. Крім того, аграрні виробники можуть укласти угоди про страхування врожаю, щоб захистити себе від втрат, пов'язаних із знищенням чи пошкодженням врожаю через воєнні дії.

Додатково, страхові компанії можуть розглядати можливості створення полісів, спрямованих на військові ризики, такі як конфіскація майна чи ресурсів внаслідок втручання військових сил. Це може допомогти аграрним виробникам зменшити економічні втрати та відновити свою діяльність в разі воєнного конфлікту.

Усі ці заходи можуть створити основу для ефективної співпраці між страховими компаніями та аграрними виробниками, надаючи їм необхідний захист та стабільність в умовах військових турбуленцій.

ВИСНОВКИ

Українське аграрне виробництво, завдяки своїм розмірам, географічному положенню та історичним умовам, відіграє важливу роль у світовому виробництві та експорті сільськогосподарської продукції. Управління ризиками, характерними для сільського господарства, вимагає використання страхування врожаю як ефективного інструменту захисту від непередбачуваних подій. Принципи страхування, такі як добровільність, ризикова функція та компенсаційна роль, є ключовими у визначенні ефективного страхового захисту для агропідприємств в Україні. Види страхування врожаю включають страхування від стихійного лиха, шкідників та хвороб. Кожен вид має свої особливості, включаючи страхування витрат на виробництво, страхування перезимовілі озимих культур, страхування врожаю, страхування доходу, страхування ризиків, індексне та індексне за урожайністю, а також за погодним індексом. В Україні система страхування врожаю базується на комплексі засобів та методів. Основними елементами цієї системи є договір страхування, страхова премія, страхова сума та страховий випадок. Технічні оцінки, страхові резерви та публічна підтримка використовуються для поліпшення ефективності страхування. Важливими інструментами є також погодні станції, датчики, технології моніторингу ризиків та інші інновації. Диверсифікація ризиків, систематичний моніторинг та освіта фермерів є ключовими стратегіями для забезпечення ефективного захисту врожаю. Розвиток ринку страхування сприяє поліпшенню умов та доступності цих послуг для сільськогосподарських підприємств.

Протягом 2005-2015 років ринок страхування сільського господарства в Україні виявив тенденцію до зменшення, але в останні роки спостерігається певне оживлення. У 2021 році кількість укладених страхових договорів та застрахована площа зросли. Обсяг зібраних страхових премій в гривні також збільшився. Найбільш активно

страхувались озима пшениця, озимий ріпак та кукурудза. Однак страхування сільськогосподарських культур в Україні залишається на недостатньо задовільному рівні, існує тенденція до зменшення обсягу виплат, і важливо враховувати фактори, такі як девальвація гривні та зміни в структурі власності страхових компаній. На ринку агрострахування в Україні спостерігається активне партнерство 8 з 20 страхових компаній з Аграрним фондом та Держпродзернвідзнакою. Аналіз страхових продуктів свідчить, що ПрАТ СК «ПЗУ Україна» має розгалужений набір послуг. У порівнянні з розвиненими країнами, українські страхові компанії обмежені у пропозиції страхових продуктів, що призводить до низького рівня страхових виплат (4,2%). Угоди страхування майбутнього врожаю від різних ризиків визначають ринок за обсягами премій (57,7%) та сумами відшкодувань (46,0%).

До основних проблем агрострахування відносяться складності та непрозорість умов страхування можуть викликати недовіру аграріїв. Важливо вдосконалити комунікацію та робити умови страхових договорів більш зрозумілими. Важливо вирішити проблему відсутності індивідуального підходу страховиків до клієнтів та забезпечити, що ризики кожного аграрного виробника враховуються при розрахунках страхових внесків. Висока вартість страхових послуг може зменшити попит на них серед окремих страхувальників. Потрібно розглядати способи оптимізації цін та забезпечення доступності. Важливо вирішити питання відсутності чіткого механізму державної підтримки та забезпечити стабільне фінансування для стимулювання розвитку галузі. Важливо розвивати державну підтримку страхування врожаю, оскільки в нинішній економіко-політичній ситуації розвиток страхування врожаю без підтримки з боку держави майже неможливий. Реструктуризація та оптимізація Агрострахового пула може сприяти його ефективнішому функціонуванню та збільшити довіру аграріїв до цього механізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алескерова Ю. В. Особливості та різновиди сільськогосподарського страхування / Ю. В. Алескерова, О. О. Гуцаленко // Причорноморські економічні студії. - 2018. - №30. - С. 42-45.
2. Ачімович Д. Т. Сучасні тренди страхування агроризиків в Україні / Д. Т. Ачімович, Н. Г. Нагайчук. // Фінансовий простір. – 2022. – №4. – С. 21–23.
3. Ващенко О. Формування системи страхування у бурякоцукровому підкомплексі України / О. Ващенко // Актуальні проблеми економіки. - 2018. - № 11. - С. 14 - 18.
4. Величко Г.О. Напрями удосконалення фінансової стійкості страхових компаній / Г.О. Величко, Н.М. Сташкевич, О.С. Сташкевич // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. - 2022. - № 25. - С. 79-83.
5. Віленчук О. Розвиток ринку аграрного страхування: історичний та соціально-економічний вимір / О. Віленчук // Світ фінансів. – 2020. – №4. – С. 141–151.
6. Віленчук О. М. Організаційно-економічні засади формування та функціонування ринку аграрного страхування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. ек. наук : спец. 08.00.03 "економіка та управління національним господарством" / Віленчук О. М. – Житомир, 2019. – 37 с.
7. Гаманкова О.О. Методи державного регулювання ринку страхових послуг / О.О. Гаманкова // Формування ринкових відносин в Україні / Зб. наук. праць. Вип. 10 (101). – К.: КНДІ, 2022. – с.71-73.
8. Гончарук І.В. Перспективи розвитку страхового ринку / І. В. Гончарук // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2022. - № 44 . – С. 87-93.

9. Дема Д. І. Страхові послуги: навч. посібник / Д. І. Дема, О. М. Віленчук, І. В. Дем'янюк // 3-тє видання стереот. – К.: Алерта. - 2019. – 526 с.
10. Дослідження ринку агрострахування в Україні: «Шляхи підвищення зацікавленості сільгоспвиробників у використанні послуг агрострахування в Україні»: Звіт Міжнародної фінансової корпорації (Група Світового банку). - [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ifc.org>
11. Козьменко О.В. Перспективи розвитку страхового ринку України після світової фінансової кризи / О.В. Козьменко, Г.В. Кравчук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наук. праць Української академії банківської справи НБУ. – 2022. – №31. – С. 136-144.
12. Марич Х. Сільськогосподарське страхування: поняття, ознаки, види / Х. Марич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка. - 2019. - №865. - С. 405-412
13. Марценюк – Розарбонова О.В. Особливість і стан розвитку страхового ринку України / О.В. Марценюк – Розарьонова // Економічні науки. – 2022. - № 7. – С. 48-50.
14. Марценюк О.В., Польова О.Л., Руда О.Л. Страхування сільськогосподарських ризиків. Навчальний посібник. Вінниця : ВНАУ, 2020. 380 с.
15. Моташко Т. П., Панчулідзе Х. Р. Агрострахування в умовах зміни клімату / Т.П. Моташко, Х.Р. Панчулідзе // Агросвіт. - 2020. - № 10. - С. 99–104.
16. Огаренко О. Методологічні засади страхування врожаю сільськогосподарських культур / О.Огаренко // Економіка АПК. - 2019. - № 4. - С.94-98

17. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

18. 46. Офіційний веб-сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/uk/index>

19. Про страхування : Закон України від 07 березня 1996 р. № 85/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text> (дата звернення: 26.07.2021).

20. Про стимулювання розвитку с.-г. на період 2001- 2004 рр. : Закон України від 18 січня 2001 р. № 2238-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2238-14> (дата звернення: 26.07.2021).

21. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування врожаю с.- г. культур і багаторічних насаджень державними с.-г підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків с.-г. підприємствами усіх форм власності: постанова КМУ від 11 липня 2002 р. № 1000 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1000-2002-%DO%BF> (дата звернення: 26.07.2021).

22. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004р. № 1877-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 26.07.2021).

23. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку с.-г. продукції: Закон України від 04 червня 2009 р. № 1447 – VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1447-17> (дата звернення: 26.07.2021).

24. Прокопчук О. Специфіка ризиків та управління ними у сільському господарстві / О. Прокопчук. // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2019. – №24. – С. 24–41.
25. Прокопчук О. Т. Сучасні тенденції агрострахування в Україні / О. Т. Прокопчук. // ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана». – 2021. – С. 90–93.
26. Похилько С. В. Аналіз стану та необхідність використання міжнародного досвіду екологічного страхування в Україні / С. В. Похилько, А. В. Власенко. // Електронне фахове наукове видання. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2018. – №5. – С. 78–84.
27. Ролінський О.В. Сучасний стан ринку аграрного страхування України /О.В. Ролінський, Ю.В. Улянич, С.А. Пташник // Збірник наукових праць Уманського НУС. – 2020. – Вип. 97. Част.2. – С.208-218.
28. Самошкіна І. Д. Індексне страхування у сільськогосподарському виробництві / І. Д. Самошкіна // Обліково-аналітичні та фінансово-економічні аспекти діяльності сільськогосподарських підприємств : колективна монографія / заг. ред. О. П. Славкової. – Суми : Видавництво ПП Вінниченко М.Д., ФОП Литовченко Є.Б., 2019. - С. 302–314.
29. Скидан М. Історія страхування в Україні: передумови виникнення, етапи розвитку, перспективи, невирішені проблеми. / М. Скидан // Економіка. – 2019. - №2 – С. 27-32.
30. Шірінян Л. В. Новітні виклики і тенденції розвитку ринку агрострахування в Україні / Л. В. Шірінян, Н. І. Климаш. // Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Економіка. – 2018. – №11. – С. 155-162.
31. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. -Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

32. Якубовська Я. Р. Особливості страхування в аграрному секторі / Я. Р. Якубовська, О. В. Марценюк-Розарьонова, О. М. Чорнопищук // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 4. – [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1215>
33. Якубовська Я. Р. Особливості страхування сільськогосподарських культур в аграрному секторі та перспективи його розвитку / Я. Р. Якубовська, Ю. В. Алескерова // Концептуальні засади збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України: тези доповідей 72-ї науково-практичної студентської конференції. – К.: Наукова столиця – 2018. – 251 с
34. Financial and economic evaluation of agricultural insurance market in Ukraine [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <https://are-journal.com/are/article/view/454>
35. Institutionalization of agricultural insurance in Ukraine: impact factors and vectors of development [Електронний ресурс]. -Режим доступу: <https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=3293372>
36. Problems of Development of the Agricultural Insurance Market in Ukraine [Електронний ресурс]. –Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/372603126_Problems_of_Development_of_the_Agricultural_Insurance_Market_in_Ukraine
37. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2022: Reforming Agricultural Policies for Climate Change Mitigation [Електронний ресурс]. -Режим доступу: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ee86a0b9-en/index.html?itemId=/content/component/ee86a0b9-en>
38. Кривошлик Т.Д. Ринок страхових послуг на ринку фінансових послуг України. Наукові перспективи. 2022. № 10(28). С. 153-168 .[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-10\(28\)-153-168](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-10(28)-153-168)

